

TARTU ÜLIKOOL
Sotsiaalteaduste valdkond
Ühiskonnateaduste instituut
Sotsiaaltöö ja sotsiaalpoliitika õppekava

Tuuliki Lorvi

**LAPSE ROLL LÄHISUHTEVÄGIVALLA
KOHTUMENETLUSES: KOHTULAHENDITE ANALÜÜS**

Magistritöö

Juhendaja: Merle Linno MSW

Tartu 2023

Käesolevaga kinnitan, et olen koostanud magistritöö iseseisvalt. Kõik töö koostamisel kasutatud teiste autorite tööd, olulised seisukohad, kirjandusallikas ja mujalt pärinevad andmed on viidatud.

Tuuliki Lorvi

ABSTRACT

"The role of the child in domestic violence proceedings: an analysis of case law".

The aim of this thesis is to provide an overview of the role of the child witnessing violence in sentencing based on an analysis of domestic violence case law. The cases to be analysed are court decisions within the meaning of § 58 p 13 of the Penal Code, i.e. the child as a witness of violence and how the judicial system treats the child as a victim/witness, as well as sanctions applied in court practice.

I use a qualitative research method in my work. The objects of analysis are the views expressed in court decisions. The study provides an overview of the practice of county courts and district courts in involving children who have witnessed domestic violence in proceedings, in guaranteeing their rights and in supporting them, and also focuses on the criminal law and criminal procedural regulation of intimate partner violence, in other words, I am looking for answers to questions:

1. What has been the practice so far of involving children who have witnessed domestic violence in proceedings on the basis of court decisions?
2. How are children treated in court decisions?
3. What have been the criminal sanctions against the accused?

The thesis consists of six parts. In the first and second part of the thesis, I will discuss intimate partner violence and its types, and child abuse and its effects. In the third section, I provide an overview of the statistics on violence in recent years and set the context for the study, in the fourth section I describe the procedural regulation of the legislation and define the definition of intimate relationships used in the case law, and in the fifth section I describe the problem. The final section presents an analysis of case law and results.

Children who witness intimate partner violence are not treated as victims by the Estonian justice system. There is a fairly common view from the court decisions that essentially all children are victims of witnessing intimate partner violence, but that they are not treated as victims in a purely procedural sense.

If the court has established that a minor child was present during the violence, the court will apply this as an aggravating circumstance when imposing the sentence and issue a more severe penalty. In 17 out of 20 of the judgments examined, the court found this to be the case. In a couple of cases, children also gave evidence, but this possibility is only used when the circumstances are not clear, and the child's testimony is essential for the sentence.

The legal regulation of intimate partner violence is fairly well covered in Estonia, but there is a need for further regulation that would define the witnessing of violence as a separate offence and that would lead to a victim status, a directive section with specific rights, including the right to victim support services.

SISUKORD

SISSEJUHATUS.....	6
KASUTATUD LÜHENDID.....	9
I LÄHISUHTEVÄGIVALLA MÕISTE NING LIIGID.....	10
1.1 Lähisuhtevägivalla mõiste ja liigid.....	10
1.1.2 Vaimne ehk emotsionaalne vägivald.....	10
1.1.3 Füüsiline vägivald.....	12
1.1.4 Seksuaalne vägivald.....	13
1.1.5 Majanduslik vägivald.....	15
1.1.6 Ekspressiivne ja instrumentaalne vägivald.....	15
II LAPSE VÄÄRKOHTLEMINE NING LÄHISUHTEVÄGIVALLA MÕJU LAPSELE....	17
2.1. Lapse väärkohtlemine	17
2.2 Lähisuhtevägivalla mõju lapsele.....	19
III ÜLEVAADE VÄGIVALLA STATISTIKAST.....	24
IV LÄHISUHTE MÄÄRATLEMINE JA LÄHISUHTEVÄGIVALLA MENETLUSÕIGUSLIK REGULATSIOON.....	28
4.1. Lähisuhte määratlemine Eesti õigusaktides.....	28
4.2. Lähisuhtevägivalla menetlusõiguslik regulatsioon.....	30
V PROBLEEMSEADE.....	35
VI EMPIIRILINE UURIMUS.....	36
6.1. Uurimismetoodika.....	36
6.2. Valim.....	36
6.3. Uurimuse tulemused.....	37
KOKKUVÕTE.....	45
KASUTATUD ALLIKAD.....	48

SISSEJUHATUS

Lähisuhtevägivald on nii Eestis, kui mujal maailmas aktuaalne probleem, millega puutuvad kokku igapäevaselt paljud inimesed, sealhulgas lapsed. Vägivald esineb paljudes eri vormides ning põhjustab palju nii füüsilisi, kui emotsionaalseid kannatusi ning see ei mõjuta üksnes vahetuid osalisi ehk ohvrit ja vägivallatsejat, vaid väga suurel määral ka kõiki teisi pereliikmeid.

Lähisuhtevägivallale, perevägivallale, paarisuhtevägivallale on kirjanduses erinevate autorite poolt antud kohati erinev seletus, kuid mina kasutan oma töös neid sünonüümidena.

Pettai ja Proos (2015: 4) on kirjutanud, et „Eestis kasutatakse paralleelselt mõisteid „perevägivald“ ja „lähisuhtevägivald“. Perevägivald on ühe pereliikme poolt teise vastu toime pandud füüsiline, seksuaalne või vaimne vägivald või nendega ähvardamine“.

Samuti on Euroopa Nõukogu naistevastase vägivalla ja perevägivalla ennetamise ja tõkestamise konventsioonis (2018) ehk Istanbuli konventsioonis (edaspidi Istanbuli konventsioon) artiklis 3 perevägivalda defineeritud kui igasugust füüsilist, seksuaalset, psühholoogilist ja majanduslikku vägivalla akti, mis leiab aset perekonnas või koduseinte vahel endiste või praeguste abikaasade või partnerite vahel, sõltumata sellest, kas vägivallaakti toimepanija elab või on elanud ohvriga samas elukohas (Euroopa Nõukogu...,2018).

Lähisuhte olemasolu tõendamine kohtumenetluses omab olulist rolli karistuse määramisel, kuna sel juhul on võimalik määratav karistus oluliselt pikem, kui sama kuritegu toime pannes mitte lähisuhtes.

Eesti karistusseadustikus ei ole defineeritud lähisuhte mõistet ning seda on mainitud vaid paragrahvis 121 lõige 2 punktis 2, kus on sätestatud, et teise inimese tervise kahjustamise eest, samuti valu tekitava kehalise väärkohtlemise eest lähi- ja sõltuvussuhtes karistatakse rahalise karistuse või kuni viieaastase vangistusega (Karistusseadustik, 2023).

Kui eelnevad määratlused keskenduvad pigem partnerlussuhtes olevatele inimestele, siis ei tohiks kõrvale jätta ja ära unustada ka teisi pereliikmeid, kes vägivaldses keskkonnas elavad ning vägivalda pealt näevad, ennekõike lapsi.

Rahvusvahelise õiguspraktika lähtekohaks on, et vägivaldses keskkonnas elamine on lapse jaoks lühi- ja pikaajaline riskifaktor ning rahvusvaheliste uuringute kohaselt mõjub lapsele negatiivselt nii otsese füüsilise vägivalla kogemine kui ka vägivalla kontekstis elamine või vägivalla pealtnägemine ja kuulmine (Espenberg jt, 2022). Samuti on Linno jt oma 2011. aasta juhendmaterjalis kirjutanud, et: „Laste väärkohtlemisena tuleb käsitleda ka vanemate või teiste pereliikmete vägivalla pealtnägemist (Linno jt, 2011: 4).

Magistritöö eesmärk on lähisuhtevägivalla kohtulahendite analüüsi alusel anda ülevaade vägivalda pealt näinud lapse rollist karistuse määramisel ehk kas last on kohtumenetlusse kaasatud kannatanuna või tunnistajana ning millist mõju see karistuse määramisel avaldab. Kui vägivald pole otseselt suunatud lapsele, siis juriidiliselt last kannatajana ei käsitleta, küll aga võetakse arvesse karistuse määramisel asjaolu, kas alaealised lapsed viibisid vägivalla juures KarS § 58 p 13 mõttes ehk kas vägivald pandi toime täisealise isiku poolt alaealise isiku juuresolekul. Karistuse määramisel on see raskendav asjaolu, seega saab kohus süüdistatavale määrata sel juhul rangema karistuse.

Käesoleva magistritöö teema valisin seetõttu, et olles praktikal Tartu Laste Turvakodus, puutusin kokku sealsete elanikega, kes enamjaolt olid kogenud vägivaldset suhet, mis suurendas minu huvi lähisuhtevägivalla vastu, samuti süüdistatavatele määratud karistuste vastu, kuna ka sealsete elanikega vesteldes jäi arusaam, et nende meelest on karistused kohati liiga lebed. Turvakodus viibivate elanike sõnul polnud kohtud alati arvestanud karistuse määramisel kõikide asjaoludega, sealhulgas lastega, kes vägivalda pealt nägid või ka hirmutundega elamisega, mida kannatanud sageli tunnevad.

Analüüsitavateks on kohtulahendid KarS § 58 p 13 mõttes ehk laps, kui vägivalla pealtnägija ning kuidas kohtusüsteem käsitleb last, kas ohvri või tunnistajana ning kuidas see mõjutab rakendatavaid sanktsioone.

Kasutan oma töös kvalitatiivset uurimismeetodit. Analüüsi objektideks on kohtulahendites väljendatud seisukohad ning uuring annab ülevaate, milline on olnud maa- ning

ringkonnakohtute praktika perevägivalda pealt näinud laste menetlusse kaasamisel ning kas see mõjutab rakendatavaid karistusi ehk teisisõnu otsin vastuseid küsimustele:

1. Milline on olnud senine praktika lähisuhtevägivalda pealt näinud laste kaasamisel menetlusse kohtulahendite alusel?
2. Kuidas on lapsi kohtulahendites käsitletud?
3. Millised on olnud süüdistatavate karistusõiguslikud sanktsioonid?

Magistritöö koosneb kuuest osast. Töö esimeses ja teises osas käsitlen lähisuhtevägivalda ning selle liike ning lapseväärkohtlemist ning selle mõju. Töö kolmandas peatükis annan ülevaate viimaste aastate vägivalda statistikast ja loon konteksti uurimusele, neljandas kirjeldan seadusandluse menetluslikku regulatsiooni ning defineerin kohtupraktikas kasutatava lähisuhte definitsiooni ning viiendas peatükis on kirjeldatud probleemi tutvustus. Viimases osas on välja toodud kohtulahendite analüüs ning tulemused.

KASUTATUD LÜHENDID:

KarS – karistusseadustik

KrMS – kriminaalmenetluse seadustik

LepS - lepitusseadus

Lg – lõige

P - punkt

RK – Riigikohus

RT – Riigi Teataja

RKKKo - Riigikohtu kriminaalkolleegiumi kohtuotsus

RÕS – riigi õigusabi seadus

TartuRK – Tartu Ringkonnakohus

TallinnRK – Tallinna Ringkonnakohus

VÕS – võlaõigusseadus

I LÄHISUHTEVALLA MÕISTE NING LIIGID

1.1 Lähisuhtevägivalla mõiste ning liigid

Vägivalla täpne määratlemine ning defineerimine on sageli keeruline, eriti vaimne vägivald ning paarissuhtes seksuaalse vägivalla tuvastamine. Vägivald pole sotsiaalselt aktsepteeritud käitumisnorm mingis avaldumisvormis ning see avaldab mõju kõikidele, nii otseselt vägivalla all kannatavatele inimestele, kui neile, kes vägivaldses keskkonnas kasvavad ja seda pealt näevad või kuulevad. Vägivald võib avalduda nii füüsiliselt, vaimselt, seksuaalselt kui ka majanduslikult.

Proos ja Pettai (2015: 4) on kirjutanud: „Perevägivald ei esine ainult abielulistes suhetes, vaid võib esineda igat tüüpi lähisuhetes. Perevägivalda esineb kõikides sotsiaalsetes gruppides, religioonides, kõikide rasside esindajate seas, etnilistes gruppides ja nii heteroseksuaalsetes, lesbide kui ka geide suhetes ning kaasatud võivad olla igas eas ja tervisliku seisundiga inimesed. Vägivalda võivad lähisuhetes sh kodus ja pereringis kasutada nii mehed kui naised, nii lapsed kui täiskasvanud. Lisaks naistele kannatavad vägivalla alla ka lapsed, vanavanemad, muud sugulased ja ka mehed“.

Vägivallavorme eksisteerib erinevaid ning järgnevalt tooksingi välja vägivalla avaldumise vormid.

1.1.2 Vaimne ehk emotsionaalne vägivald

Nagu eelpool mainitud, siis on vaimset vägivalda tuvastada väga keeruline ja seda põhjusel, et puuduvad otsesed füüsilised tunnused verevalumite ja muude füüsiliste näitajate näol. Ka karistusõiguslikus mõttes rakenduvad sanktsioonid alles siis, kui vaimse vägivalla tulemusena on otsene oht inimese tervisele, elule ja varale (KarS § 331²) ehk siis kui ei esine füüsilisi tunnuseid, mille järel saaks kohus järeldada, et vägivalla tulemusena esineb oht kannatanu tervisele, elule või varale, on kohtul väga raske tõendada vaimset vägivalda ning seega ka karistust määrata.

Linno jt (2011: 6) on vaimse vägivalda kohta kirjutanud, et: „Emotsionaalne vägivald (ka vaimne, psühholoogiline vägivald) on verbaalne või mitteverbaalne rünnak, mis kahjustab teist inimest emotsionaalselt ning alandab tema eneseväärikustunnet. Emotsionaalne vägivald on pidev ja tahtlik teisele inimesele haiget tegemine ja tema tunnete riivamine. Antud vägivaldaliik on kõige levinum ning tavaliselt esineb see koos füüsilise, seksuaalse ja/või majandusliku vägivaldaga. Ohvrid peavad emotsionaalset vägivalda ka kõige laastavamaks ja raskemini talutavaks. Emotsionaalne vägivald ei pea olema alati teise inimese otsene solvamine või ta peale karjumine. See võib väljenduda ka peenekoelise ja oskusliku manipuleerimise ja alandamise kaudu.“

Emotsionaalse vägivalda puhul võib tegemist olla väga erinevate vägivaldsete käitumisviisidega, mis seda iseloomustavad.

„Järgnevalt on loetelu emotsionaalse vägivalda käitumisviisidest:

Kritiseerimine ja halvustamine, sõimamine, süüdistamine, alandamine, hirmutamine ja ähvardamine (sh haiget tegemise või tapmisega ähvardamine), süstemaatiline kontrollimine (sh liikumise, suhtlemise ja raha kasutamise kontrollimine), sotsiaalne isoleerimine (nt sõprade, sugulastega suhtlemise või vaba aja veetmise ja hobidega tegelemise egoistliku võimu ja kontrolli vajadusest põhjustatud piiramine või keelamine), manipuleerimine, ignoreerimine ja armukadeduse väljanäitamine“ (Linno jt, 2011: 6).

Karistusseadustikus ei ole käsitletud vaimse vägivalda terminit, kuid §-ga 120 kaitstakse inimese vaimset tervist.

Riigikohus on välja toonud, et: „Kuna KarS §-ga 120 kaitstakse inimese vaimset tervist, on ähvardamine karistatav põhjusel, et sellega tekitatakse kannatanus hirmutunnet. Seega kujutab ähvardamine endast psüühilise vägivalda kasutamist. Järelikult saab süüdlase karistamine ähvardamise eest kõne alla tulla vaid siis, kui ähvardatu peab süüdlaste käitumise tõttu oma elu, tervist või vara ohustatuks. Seejuures märgib kolleegium, et alust karta ähvarduse täideviimist peavad andma välismaailmas objektiivselt avaldunud sündmused ning ähvardus peab reeglina tunduma lisaks kannatanule ka reaalse keskmisele mõistlikule kõrvalseisjale“ (RKKKo 3-1-1-50-13, p 12.1, 2013).

Eelnevalt tulenevalt saab järeldada, et kohus ei saa vägivaldlatset karistada enne, kui on ilmnunud silmaga nähtavad füüsilised tervisekahjustused, oht elule või on vägivaldlatseja ohtu seadnud ohvri vara ning tekitanud hirmutunnet, näiteks käib bensiini ja tikuga ümber kannatanu maja ja ähvardab selle põlema panna või paneb põlema ehk on asunud ähvardust täide viima. Kui pole avaldunud objektiivselt avaldunud sündmusi, ehk viimase näite puhul pole

süüdistatav käinud bensiini ja tikuga ümber maja ning on vaid ähvardanud seda põlema panna, on kohtul süüdistatava süüd keeruline tõendada.

1.1.3. Füüsiline vägivald

Füüsilise vägivalla tunnuseid on võimalik silmaga tuvastada ning seetõttu, ei teki küsimust, kas vägivald on aset leidnud või mitte.

„Füüsiline vägivald on tahtlik füüsilise jõu kasutamine vastu teise isiku tahtmist põhjustades teisele inimesele vigastusi, füüsilist valu või isegi surma. Füüsiline vägivald on kõige kergemini tuvastatav vägivalla liik, kuna ohvril on nähtavad füüsilised kahjustused. See sisaldab järgmisi tegevusi: tõukamine, kriimustamine, kinni haaramine ja raputamine, mingi esemega viskamine, löömine käe, jala või mingi esemega, peksmine (sh mingi esemega peksmine), juustest tirimine, kägistamine, lämmatamine, hammustamine, mürgitamine, põletamine, kinnihoidmine ja kinnisidumine, külm- või tulirelva kasutamine (Linno jt, 2011: 6)“.

Karistusseadustiku üheksandas peatükis on välja toodud isikuvastased süüteod, kus on välja toodud füüsilise vägivalla liigid karistusseadustiku mõttes, milledeks on peksmine, tapmine, tervise kahjustamine, löömine, kehaline väärkohtlemine, piinamine, ähvardamine, ohtu seadmine, abita jätmine (Karistusseadustik, 2023, §-d 113-124).

Riigikogu kriminaalkolleegium on oma lahendist nr 3-1-1-28-07 jõudnud seisukohale, et tervise kahjustamine karistusseadustiku mõttes on iga tegu, mis võib põhjustada kehalise tervisekahjustuse (p 7) ning on jõudnud ka seisukohale, et süüdlase karistamine näiteks löömise eest on võimalik vaid olukorras, kus kannatanud tundis löögi tõttu valu ning see tuleb eraldi tuvastada, kuna valu tundmine ei saa tugineda vaid kannatanu isikulisel eripäral ja ütlustel, valu peab tunduma reaalne ka keskmisele mõtlevale kõrvalseisjale (RKKKo 3-1-1-50-13, p 12.2, 2007).

Füüsilist vägivalda on oluliselt kergem tõendada ja tuvastada, kui vaimset vägivalda. Füüsilise vägivalla puhul on üldjuhul ohvril silmaga nähtavad vigastused, näiteks verevalumid, haavad, katkised luud jne. Küll aga peab kohus hindama ka valu suurust ehk siis füüsiliste vigastuste pinnalt hindama, kui suurt valu põhjustas vägivaldne tegu ohvrile.

1.1.4 Seksuaalne vägivald

Seksuaalne vägivald on raskesti tuvastatav ennekõike partnerite või endiste partnerite vahel, kuna alati pole võimalik kindlaks teha, kas seksuaalakt on aset leidnud vastastikkusel kokkuleppel või vägivaldselt.

Linno jt (2011: 6) on seksuaalse vägivalla kohta kirjutanud, et „Seksuaalne vägivald on igasugune seksuaalse sisuga käitumine, mille kaudu kontrollitakse, manipuleeritakse või alandatakse teist inimest. Seksuaalne vägivald võib olla paarissuhtes enam levinud, kui seda arvatakse. Siin peituvad põhjused kaua aega valitsenud patriarhaalsetes arusaamades, et abielus või paarissuhtes olemine tähendab kohustuslikku allumist partneri seksuaalsetele soovidele. Seksuaalsest vägivallast võib rääkida kui tegemist on järgmiste nähtustega: mittesooitud seksuaalsed puudutused (käperdamine) ja märkused, pealesunnitud suguühe partneriga, partneri poolt pealesunnitus suguühe kellegi teisega kui partner, intiimsetele kehaosadele valu tekitamine (sadism), vägistamine“.

Seksuaalne vägivald võib aset leida ka täiesti võõraste inimeste vahel, samuti näiteks töösuhtes, kus sageli kaasneb mittenõustumisel töö kaotusega ähvardamine (Kurg jt, 2002) Märkimisväärne probleem on ka meeste ja poiste vastu suunatud seksuaalvägivald, mis leiavad aset kõikjal, sh kinnipidamisasutustes ning seda mitte vaid kinnipeetavate poolt, vaid ka töötajate poolt (Kurg jt, 2002).

Samuti on autorid Soo jt (2015: 9) on oma uuringute ülevaates „Seksuaalvägivalla levimus ja hoiakud Eestis“ olnud seisukohal, et „Seksuaalvägivallale on iseloomulik, et see ei põhine vastastikkusel kokkuleppel. Nõ „nõusolek“ (ingl. K. false agreement) seksuaaltegevuseks võidakse saavutada kehalise vägivallaga või sellega ähvardamisega, hirmutamise, psühholoogilise survega, manipuleerimisega, kasust ilmajätmise ähvardusega (nt edutamine töö, hea hinne jmt) “.

Karistusseadustiku seitsmendas peatükis on määratletud seksuaalse enesemääratlemise vastased süüteod. KarS § 141 lg 1 sätestab, et inimese tahte vastaselt temaga suguühmesse astumise eest vägivallaga või ära kasutades tema seisundit, milles ta ei olnud võimeline vastupanu osutama või toimunust aru saama, karistatakse ühe- kuni kuueaastase vangistusega.

Sama teo eest, kui see on toime pandud noorema kui kaheteistaastase isiku suhtes (lg 2 p 1), kui see on toime pandud grupi poolt (lg 2 p 2), kui sellega on tekitatud kannatanule raske tervisekahjustus (lg 2 p 3), kui sellega on põhjustatud kannatanu surm (lg 2 p 4), kui sellega on kannatanu viidud enesetapuni või selle katseni (lg 2 p 5), kui see on toime pandud isiku poolt kes on varem toime pannud käesolevas jaos sätestatud kuriteo (lg 2 p 6) või kui see on toime pandud ära kasutatud teo toimepanija poolt narkootilise või psühhotroopse aine abil kannatanule tekitatud seisundit, milles ta ei olnud võimeline vastupanu osutama või toimumust aru saama (lg 2 p 7) karistatakse kuue- kuni viieteistaastase vangistusega (KarS § 141 lg 2).

Lisaks vägistamisele on antud peatükis ära toodud ka tahtevastane sugulise iseloomuga teo tagajärjed (KarS § 141¹), suguuhtele või muule sugulisele iseloomuga teole sundimine (KarS § 143), suguuhe või muu sugulise iseloomuga tegu mõjuvõimu kasutades (KarS § 143²), suguuhe järeltulijaga (KarS § 144), suguuhe või muu sugulise iseloomuga tegu lapsealisega (KarS § 145), alaealiselt seksi otsmine (KarS § 145¹).

Nagu eeltoodust nähtub, on karistused seksuaalkuritegude eest karistusseadustikus üsna ammendavalt reguleeritud, mis annab karistuse mõistjale selged ja üheselt mõistetavad võimalused õiglase ja proportsionaalse karistuse määramiseks.

Kui seksuaalse vägivalga tuvastamine teiste isikute suhtes on üheselt määratlev, siis abielulises suhtes pole see alati lihtne ülesanne.

Kohtute hinnangul on äärmiselt keeruline seksuaalse vägivalga tuvastamine lähisuhtes, kuna isikud on omavahel kas abielus või vabaabielus või muul viisil suhtes. Riigikohtu lahendis nr 3-1-1-48-11 punktis 8.1 on kriminaalkolleegium jõudnud seisukohale, et „Isiku süüdi tunnistamiseks vägistamise eest ei piisa pelgalt abitusseisundi nentimises, vaid tuleb ära tõendada, milles see abitusseisund väljendus ning et süüdlane kasutas tahtlikult olukorda oma eesmärgi saavutamiseks. Olukord peab takistama kannatanul vastupanu osutamist või võimaldama süüdlasel oma plaani (suguuhtesse astumine) elluviimist. Süüteo toimepanija peab tahtlikult ära kasutama kannatanud seisundit, mis võimaldab tal oma tegu toime panna ehk astuda kannatanu tahtevastaselts vahekorda“. Sama kohtulahendi punktis 9.1 on kolleegium nentinud, et „Kannatanu võimetuse all osutada vastupanu mõeldakse olukorda, kus kannatanu ei suuda vastupanu osutada või loobub sellest objektiivselt esineva füüsilise allajäämise või psüühilise takistuse (nt hirmu) tõttu“ (RKKKo 3-1-1-48-11, p 9.1, 2011).

1.1.5 Majanduslik vägivald

„Majandusliku vägivald korral kontrollib vägivallatseja ohvri raha kasutamist või talle kuuluvaid materiaalseid ressursse eesmärgiga raskendada ohvri iseseisvat materiaalist toimetulekut ning muuta ta vägivallatsejast sõltuvaks. Majanduslik vägivald on levinud eelkõige paarissuhtes, kuid seda esineb ka eakate pereliikmete suhtes. Majanduslikuks vägivallaks võib pidada järgmisi tegevusi: ohvri raha äravõtmine, ohvri pangakaartide enda käes hoidmine, ohvri ostude tegemise piiramine, takistamine; olukorra tekitamine, kus ohver peab enda jaoks vajalike kulutuste tegemiseks raha lunima; majapidamiskulude range kontrollimine, nt ostutšekkide esitamise kohustus ja tasaarveldamine; hariduse omandamise või töötamise takistamine, elatisraha maksmata jätmine; ohvri sundimine osalema ebaseaduslikes tehingutes, tema nimele firma või muu ebaseaduslikult soetatud vara kirjutamine; võlgade tekitamine; partneri kõrvale jätmine majanduslikest otsustest, mille tagajärjed ja kohustused lasuvad mõlemal partneril“ (Soo jt, 2012: 28-29).

Eesti karistusseadustikus ei ole reguleeritud majandusliku vägivald puhul rakendatavaid sätteid, kuid KarS § 58 lõikes 4 on majanduslikku sõltuvust arvestatud raskendava asjaoluna, milleks on süüteo toimepanemine isiku suhtes, kes on süüdlasest teenistuslikus või majanduslikus sõltuvuses, samuti süüdlase endise või praeguse pereliikme, süüdlasega koos elava isiku või süüdlasest muul viisil perekondlikus sõltuvuses oleva isiku suhtes toime pandud vägivald on raskendatav asjaolu KarS § 58 lg 4 mõttes.

Antud säte reguleerib raskendava asjaoluna nii endise kui ka praeguse pereliikme osas toime pandud vägivalda raskendava asjaoluna, kui ka vägivalda majanduslikus sõltuvuses oleva isiku suhtes, näiteks elukaaslase suhtes, kes ei tööta ning ei oma sissetulekut. Kuigi lapsed on vanematest majanduslikult sõltuvad, ei saa antud sätet lastevastase vägivald puhul seostada, vähemalt ei leidu sellekohast avalikku kohtupraktikat.

1.1.6 Ekspressiivne ja instrumentaalne vägivald

Vägivald toimumise kontekstist ja iseloomust eristatakse veel ka selle tüüpe, mida nimetatakse ekspressiivseks ja instrumentaalseks vägivallaks. Linno jt on kirjutanud, et:

„Ekspressiivne vägivald on konfliktidest ja puudulikust probleemide lahendamise oskusest tulenev vägivald. Ajendajaks võivad olla ärevuse ja viha purse, frustratsioon ja/või lahendamata probleemid. Instrumentaalne vägivald on kontrolli- ja võimuvajadusest ajendatud vägivald.

Vägivaldne käitumine on võimu ja kontrolli rakendamise vahend, õigemini kasutatakse vägivalda, et pärssida oma võimutuse ja kontrolli kaotamise tunnet ning taastada võim. Instrumentaalne vägivald eskaleerub aja jooksul, on harva vastastikune ja võib kaasa tuua tõsised tagajärgi“ (Linno jt, 2011: 7).

II LAPSE VÄÄRKOHTLEMINE NING LÄHISUHTEVÄGIVALLA MÕJU LAPSELE

2.1 Lapse väärkohtlemine

Vägivald üldiselt aga ennekõike vägivald lapse vastu on ilmselt teema, mis kõnetab kõiki inimesi. Lisaks otsesele füüsilisele ja vaimsele väärkohtlemisele, on vägivaldses keskkonnas elamine samuti tõlgendatav väärkohtlemisena, olenemata asjaolust, et vägivald pole otseselt lapsele suunatud.

Ka Linno jt (2011) on kirjutanud: „Laste väärkohtlemist võib defineerida kui füüsilist, vaimset või seksuaalset väärkohtlemist, hooletusse jätvat või halba kohtlemist alla 18- aastase lapse suhtes, mis võib ohustada või kahjustada lapse tervist ja heaolu ning mis on toime pandud isiku poolt, kes on vastutav lapse heaolu eest. Lapse väärkohtlemisena tuleb käsitleda ka vanemate ja teiste pereliikmete vahelist vägivalda pealtnägemist (Linno jt, 2011: 4)“.

Nagu eelnevalt mainitud, on ka laste väärkohtlemise puhul tegemist erinevate liikidega ning esmalt peatuksin emotsionaalsel väärkohtlemisel, mida Linno jt (2011: 8) on kirjeldanud, kui pingeseisundi tekitamist lapsele, mis võib põhjustada raskeid või pöördumatuid kahjustusi lapse emotsionaalsele arengule ning lapse kohtlemist väärtusetu, ebaadekvaatse, mittearmastatu ja - vajatuna. „Psühholoogiline vägivald on kõige levinum vägivallavorm. Ohvrid, kes on kannatanud füüsilise, seksuaalse ja majandusliku vägivalla alla, on kogunud reeglina ka psühholoogilist vägivalda“ (Soo jt, 2012: 27).

Füüsiline väärkohtlemine on vanema või hoidja tahtlik, mitteõnnetuslik füüsilise jõu kasutamine lapse suhtes, mis võib vigastada last (Linno jt, 2011:8). „Väikelapse füüsilise väärkohtlemise liigina võib lisada raputatud lapse sündroomi, mille käigus vanem või hooldaja raputab last tugevalt. Lapse raputamine võib põhjustada lapsele tõsiseid tagajärgi, sh ajukahjustust, mälu-, kõne-, käitumis- ja õppimishäireid, alaarengut, pimedaks või kurdiks jäämist või isegi surma“ (Soo jt, 2012: 27-28).

Lapse seksuaalse väärkohtlemise osas on Soo jt (2012: 28) kirjutanud, et „Lapse seksuaalse väärkohtlemise puhul on tegemist lapse kaasamisega seksuaalsesse tegevusse, mille sisust ta ei saa täielikult aru, millele ta ei ole võimeline andma adekvaatset nõusolekut ning mis astub üle seadustest või ühiskonna sotsiaalsetest normidest. Seksuaalne väärkohtlemine lapse suhtes on võimu, seksuaalsete või muude vajaduste rahuldamise eesmärgil toime pandud tegevus

täiskasvanu või teise lapse poolt, kes vanuse või arengutaseme poolest on vastutus-, usaldus- või võimusuhetes lapsega“.

Lisaks eelnevatelt väljatoodule on väärkohtlemisena käsitletud ka lapse hooletusse jätmist. Lapse hooletusse jätmisega on tegemist juhtudel, kui vanema või hooldaja kohustuste mittetäitmine lapse füüsilise, vaimse, emotsionaalse ja sotsiaalse arengu eest hoolitsemisel on puudulik ning mis võib kahjustada lapse eakohast arengut ning vaimset ja füüsilist tervist (Linno jt, 2011: 8). Samade autorite poolt on välja toodud ka, et eristatakse füüsilist, emotsionaalset ja vaimset hooletusse jätmist, järelevalvetust ja hariduslikku hooletusse jätmist. Füüsilise hooletussejätmise korral on tegemist ebarahuldava hoolitsemise lapse vajaduste eest näiteks haigestumise või vigastuse korral, emotsionaalse hooletussejätmise puhul on tegemist ükskõiksusega lapse emotsionaalsete vajaduste rahuldamise suhtes, järelevalvetuse korral ei tunne vanem või hooldaja huvi lapse tegevuse vastu ning laps on järelevalveta nii kodus, kui väljaspool seda ja haridusliku hooletussejätmise tähendab mittehoolimist lapse hariduse omandamisel (Linno jt, 2011: 8).

Lisaks eelpool loetletule leiavad aset väärkohtlemisena ka lapse kehaline karistamine ning teiste pereliikmete vahelise vägivalla pealt nägemine või kuulmine.

Linno jt (2011: 9) on välja toonud, et lapse kehaline karistamine on vägivalla vorm, mida määratletakse kui karistust füüsilise jõu kasutamisega ning mille eesmärk on tekitada valu või ebamugavust lapsele (isegi kergemat laadi).

Tänapäeva lapsed on vägagi kursis, et vanematel on keelatud last füüsiliselt karistada ning nad ei karda ka oma arvamust välja öelda. Mõnes mõttes annab see teadmine lastele võimupositsiooni ning kindla tagala, et neil on selles olukorras õigus pöörduda vastavate instantside poole.

Samad autorid on välja toonud, ka et: „Teiste pereliikmete vahelise vägivalla pealt nägemine või kuulmine on samamoodi last kahjustav kui otsene vägivald lapse suhtes, seega tuleb pidada perevägivalla tunnustajaks olemist ka lapse väärkohtlemiseks. Vanemad arvavad sageli, et kui lapsed ei kuule ega näe toimunut, siis nad ei saa vägivallast teada ja see neid ei mõjuta. Tegelikult on nii, et mitte üksnes vägivallajuhtumi juures olemine või kõrvalt toast kuulmine ei mõju lapsele halvasti, vaid ka vigastustega ja muserdatud vanema nägemine ning pingelise

õhkkonna tajumine kodus“ (Linno jt, 2011: 9). Soo jt (2012) on veel välja toonud, et „Vägivaldses peres kalduvad nii vägivallatseja (aga ka ohver) lapsi ära kasutama nn vahendajatena (näiteks sõnumi edastamine), „spioonidega“ (teise vanema tegevuse jälitamine) või siis loovad „liidu“ lapsega teise vanema vastu. Sageli vanemad ei seleta lapsele, miks vägivald toimus või mida see tähendab. Vanemad loodavad lapsi säästa, kui neid asjasse ei pühendata. Ent lastele mitterääkimisel on ka omad miinused. Lapsed võivad hakata seostama vägivalda endaga ning tunda ennast toimunud süüdi või vastutavana. Samuti võivad nad omaks võtta vägivaldse käitumismustri, seda eriti siis, kui keegi otseselt vägivallatsemist ei tauni“ (Soo jt, 2012: 29).

2.2 Lähisuhtevägivalla mõju lapsele

Vägivallaennetuse kokkuleppes 2021 - 2025 (VEKO 2021) on kirjeldatud, et vägivald põhjustab negatiivseid tagajärgi ning vägivalla mõju avaldub kogu inimese elukaare vältel. Lapseas kogetud vägivald mõjutab inimese vaimset ja füüsilist tervist ning võib põhjustada paljusid haridus-, sotsiaal- ja terviseprobleeme (VEKO 2021: 6). Lapsed, kes satuvad vägivalla ohvriks, puutuvad suurema tõenäosusega vägivallaga kokku ka täiskasvanueas kas siis ohvri või toimepanijana (VEKO 2021: 6).

On ilmselge, et vägivalla kogemine või hirmu all elamine mõjutab lapse arengut ning tema kujunemist täiskasvanuks.

Soo jt (2012) on kirjutanud, et „Vägivalla kogemine ja selle pealtnägemine mõjutab alati last, põhjustades lapsele väga tõsise hingelise trauma. Pidevas stressi ja ohuolukorras elades arenevad lapsel välja teatud toimetulekuoskused. Laps jälgib pidevalt vägivaldse vanema käitumist ja püüab ette aimata tema vägivallategu“. Vägivaldses keskkonnas elamine mõjub negatiivselt mitte ainult lapse enesetundele vaid ka tema füüsilisele tervisele, vaimsele arengule ja suhetele teiste inimestega (Soo jt, 2012: 57).

Üldiste väärkohtlemise mõjudena on samad autorid välja toonud näiteks negatiivsete emotsioonide väljendamise, madala enesehinnangu, enesesüüdistamise, vastumeelsuse füüsilise kontakti suhtes (eriti väikelastel), vähese sotsiaalse kompetentsuse, tähelepanufitsiidi, kohanemise ja keskendumise raskused koolis, õpiraskused, agressiivse

käitumise teiste eakaaslastega, raskused sõprussuhete loomisel, kodunt ärajooksmine jne (Soo jt, 2012: 57).

Füüsiliste mõjudena on samad autorid välja toonud näiteks kergesti ärrituvuse, verevalumid, sisemised vigastused, ajukahjustus, käitumis- ja sõnakuulmisprobleemid kodus ja koolis, seadusega vastuollu minev käitumine jne (Soo jt, 2012:57-58).

Hooletussejätmise mõjudena on välja toodud mahajäämus kognitiivses, vajakajäämised eakohases käelises tegevuses, füüsiliselt hooletussejätatud lastel võib olla väiksem kehakaal ja kasv, apaatia ja ükskõiksus ümbritseva suhtes, endassetõmbumine, tõrjutus jne (Soo jt, 2012: 58).

Seksuaalse väärkohtlemise mõjud on mitteeakohane seksuaalne käitumine, teiste isikute suguelundite katsumine, veritsused, valud alakehas, suguelunditel või päraku piirkonnas, söömishäired, varajane seksuaalne aktiivsus ning rasedus jne (Soo jt, 2012: 58).

Naiste tugi- ja teabekeskuse veebilehel (Vägivald ja lapsed, i.a) on vägivalda pealtnägemise ohtudena välja toodud, et 50% suurema tõenäosusega hakkavad lapsed tarvitama alkoholi ja narkootikume ning 74% suurema tõenäosusega sooritavad mõne isikuvastase kuriteo.

Samuti on välja toodud, et lapsed, kes näevad vägivalda pealt, üritavad kuus korda sagedamini teha enesetappu ning kui nad on vanemad kui kuueaastased, võivad nad idealiseerida lööjat ning kaotavad respekti ohvri suhtes (Vägivald ja laps, i.a). Samuti võivad teismeliseas kodust ära joosta ja elada haige hinge välja valimatutes seksuaalsuhetes (Vägivald ja lapsed, i.a).

Samal lehel on välja toodud ka vägivaldses suhtes elavate laste mõtted ja teod, millest võib järeldada, kui palju emotsionaalset valu vägivalda pealtnägemine põhjustab ning kuidas lapsed sellele reageerivad. Tuuakse näitena 13-aastase poisi juhtum, kelle isa oli ema suhtes vägivaldne ning poiss oli endale töotanud, et viib asja nii kaugele, et isa ei löö enam kunagi ema või siis lasteaia lapse juhtum, kes joonistas pildi, mis kirjeldas kahte karjuvat inimest tekstiga „Pea lõuad“ (Vägivald ja lapsed, i.a). Vägivalda ülekandumise näitena kirjeldati ka poissi, kes oli endale lubanud, et ei käitu kunagi, nagu tema isa, kuid armukadedushoos lõi ta siiski oma tüdruksõpra (Vägivald ja lapsed, i.a).

Nendest ja paljudest teistest elulistest näidetest saab järeldada, et teooria toetab praktikat ja vastupidi ning lapsed, kes elavad lapsepõlves vägivaldses suhtes, võivad ise olla tulevikus vägivaldsed.

Oluline roll lapsepõlves ning lapse arenemisel ning täiskasvanuks kujunemisel vanematel. Autorid Bancroft, L. ja Silverman J.G. (2007) on oma raamatus „Vägivallatseja lapsevanemana“ välja toonud olukorrad, mis avalduvad vägivaldsetel lastevanematel oma rolli täites ning mis ei avaldu mittevägivaldsetel lastevanematel või avalduvad oluliselt harvem. Olgu siinkohal mainitud, et eelpool mainitud raamatus on tegemist olukordadega, kus vägivaldseks pooleks on mees.

Autorid on välja toonud, et vägivallatsejast lapsevanem suudab üsna kindlalt käituda viisakalt oma lastega, kuid kindel ei saa selles olla partneriga suheldes (Bancroft ja Silverman, 2007). Vägivald toob lapse jaoks kaasa palju negatiivseid mõjusid, sealhulgas ema ja lapse vahelise suhte kahjustamise (Bancroft ja Silverman, 2007). Veel on raamatu autorid kirjutanud, et: „Vägivallatsejast lapsevanem kipub olema range ning autoritaarne, ta ei arvesta laste soovidega ning lapsed peavad talle alluma ning vastupanu on lubamatu. Nad näitavad üles vaid väga piiratud suutlikkust aktsepteerida oma pereliikmete tagasisidet või kriitikat või siis kohandada oma vanemlikke oskuseid viisidel, nagu seda teevad vastutustundlikud lapsevanemad eesmärgiga oma laste vajadustee tõhusamalt vastu tulla. See jäikus võib põhjustada lastel arenguprobleeme, kuna nad peavad suutma osana oma minatunnetuse kujunemise protsessist ka oma vanematega maid jagada“ (Bancroft ja Silverman, 2007).

Autorid on ka seisukohal, et vägivallatsejad vihastavad oma laste peale sagedamini ning annavad neile sagedamini laksu ning konfliktiolukordades suruvad vägivallatsejad läbi oma tahte ning nende autoritaarsed kasvatusmeetodid võivad vahelduda täieliku huvipuudusega laste vastu (Bancroft ja Silverman, 2007). „Diktaatorliku stiiliga käib sageli kaasas oht, et vägivallatseja tajub lapsi isikliku omandina, millega võib teha kõike seda, mis tal parasjagu pähe tuleb ning kui liigne rangus ja empaatia puudumine on juba iseenesest kahjulikud, on need ka otseselt seotud laste väärkohtlemisega“ (Bancroft ja Silverman, 2007). Vägivallatseja ilmutab huvi oma lapse vastu hetkedel, mil see on talle mugav ning ta pälvib sellega ühiskondlikku tunnustust (Bancroft ja Silverman, 2007).

Juhtudel, kui vägivallatsejast lapsevanem otsustab olla hea ning keskenduda täielikult lastele, võib ta seda teha väga intensiivselt ning kulutades korraka palju raha (Bancroft ja Silverman, 2007). Lapsed võivad sel hetkel unustada kõik halvad kogemused ning isegi pöörduda ema vastu, kuna ta ei paku selliseid „suurepäraseid“ üllatusi, kes tegelevad igapäevaselt pere majandusliku ülalpidamisega ning ressursse seetõttu ei jagu (Bancroft ja Silverman, 2007).

Isa vägivaldse käitumise ühe mõjuna on välja toodud ka ema autoriteedi õõnestamist (Bancroft ja Silverman, 2007). Vägivallatseja saadab oma käitumisega välja signaale, mis mõjutavad laste suhtumist ema vanemlikule käitumisele, näiteks võivad lapsed arvata, et ema on solvamise ära teeninud või et emasse ei peagi lugupidavalt suhtuma ning nad võivad isalt üle võtta spetsiifilised võtted ema naeruvääristamiseks ja alandamiseks (Bancroft ja Silverman, 2007).

Lapsepõlves kogetud vägivald mõjutab lapse arengut ning kujundab tema väärtushoiakuid ning suhtumist naistesse üldiselt. Kui laps kasvab perekonnas, kus isa on manipuleeriv ning vägivaldne ema suhtes, samuti hoolimatu oma laste tegevuste ja huvide suhtes, võib ka laps seda mustrit tulevikus korrata, kuna tema jaoks on see normaalsus. Eelpool mainitud ema autoriteedi õõnestamine isa poolt võib minu hinnangul kaasa tuua poisslapse negatiivse suhtumise naistesse üldiselt, sealhulgas nende üle domineerimise ning vägivaldsuse. Lapsepõlves kogetu mõjutab üleüldiselt lapse sotsiaalseid oskusi ning toimetulekut ka täiskasvanuna.

Saat (2005: 132) on kirjutanud, et „Sotsiaalsete oskuste defineerimise teeb raskeks asjaolu, et erialakirjanduses puudub ühene ja täpne määratlus. Üheaegselt kasutatakse erinevaid samatähenduslikke termineid nagu kompetentsus, isikutevaheline intelligentsus, isikutevahelised oskused, suhtlemiskompetentsus, suhtlemisoskused jne.“ Samuti on ta kirjutanud, et „Sotsiaalseid oskusi on defineeritud peamiselt kolmest kriteeriumist lähtuvalt:

- Kaaslastepoolse aktsepteerimise definitsiooni põhjal on sotsiaalsed oskused laste ja noorukite käitumisviisid, mis tagavad heakskiidu ning on populaarsed kaaslaste hulgas.
- Käitumusliku definitsiooni kohaselt suurendavad sotsiaalsed oskused positiivse kinnituse (kiituse) tõenäosust ja vähendavad negatiivse kinnituse (karistuse) tõenäosust.
- Sotsiaalselt kohase definitsiooni järgi on sotsiaalsed oskused sellised situatsioonispetsiifilised käitumisviisid, mis ennustavad ja/või korreleeruvad oluliste sotsiaalsete väljunditega nagu kaaslaste aktsepteerimine, populaarsus ja autoriteetide (nt

õpetajate) hinnang käitumisele. Seega annab sotsiaalseid oskusi defineerida kui oskusi suhelda teistega viisil, mis on kohane ja tõhus“ (Saat, 2005: 132).

Linno jt on oma 2011. aasta juhendmaterjalis nentunud, et sotsiaalse õppimise teooria kohaselt ei sünni inimesed kalduvusega käituda vägivaldselt, vaid nad õpivad vägivaldseid käitumismustreid elukogemuste ja ümbritseva keskkonna kaudu (Linno jt, 2011: 10). Nõrgad sotsiaalsed oskused lapsepõlves mõjutavad ka täiskasvanuiga ning madalat enesehinnangut ning üldist hakkama saamist elus. Saat (2005: 138) on arvamusel, et „Puudulikud sotsiaalsed oskused ja probleemsed sotsiaalsed suhted kaaslastega lapsepõlves ja noorukieas võivad täiskasvanueas kaasa tuua mitmesuguseid kohanemiskursusi, näiteks delikventset käitumist, kohanematust tööjõuturul ja sõjaväeteenistuses ning mitmesuguseid psühholoogilisi probleeme, sh alkoholismi“.

Et laps saaks juba noores eas aru, milline käitumisviis on aktsepteeritud ja milline mitte, on äärmiselt oluline käsitleda vägivalda konfliktilahendamise oskusi juba eelkooli ja üldhariduskooli õppekavas. Algklasside õppekavas on selleks „Kiusamisest vabaks“ programm, mille raames arutatakse erinevaid vägivallavorme, normaalset ja heasoovlikku suhtumist ning suhtlemisoskust kaaslastega. Programm on väga vajalik näitamaks lastele ühiskonnas aktsepteeritud käitumisnorme ning juurutada lastes sisse arusaam, mis on õige ning mis väär. Väga suur roll on ka vanematel ja perekonnal. Kui lapsel on usalduslik ning avatud suhe oma vanemaga/vanematega, siis tõenäoliselt on tal kõrgem enesehinnang ning paremad väljavaated edukaks tulevikuks.

III Ülevaade vägivalda statistikast

Justiitsministeerium on koostanud koos paljude partnerite, ohvreid abistavate organisatsioonide ja valdkonna praktikutega „Vägivaldaennetuse kokkulepe 2021 - 2025“.

„Edukas vägivaldaennetus eeldab valdkonnaüleseid kokkuleppeid ning ühiseid sihte ja teguvussuundi. Seni on Eesti vägivalda ennetamisel lähtunud kahest strategiadokumendist: esimene spetsiaalselt vägivalda ennetamisele keskendunud „Vägivalda vähendamise arengukava“ kehtis aastail 2010 – 2014 ja teine 2015 – 2020 „Vägivalda ennetamise strateegia“. Vägivaldaennetuse kokkulepe (VEKO) eesmärk on jätkata vägivaldavastase poliitika kujundamist valdkondade koostöös ja täpselt sihitus eesmärkide ja kindlate kokkulepete alusel (VEKO 2021 -2025: 2)“. Vägivaldaennetuse kokkuleppe täitmist koordineerib justiitsministeerium vägivaldaennetuse juhtrühma kaudu, kuhu vastutavad asutused - Siseministeerium, Sotsiaalministeerium, Haridus- ja Teadusministeerium, Kultuuriministeerium ja teised ministeeriumid koos haldusala asutustega määravad oma esindaja ning laiemalt vägivaldaennetuse võrgustiku kaudu, kuhu on kaasatud vägivallaennetusega tegelevad partnerid vabaühendustest, esindusorganisatsioonidest, haridus- ja tervishoiuasutustest ja mujalt (VEKO 2021 – 2025: 2). Maailma tervishoiuorganisatsioon soovib vägivalda ennetamiseks ja vähendamiseks pöörata tähelepanu haridusele, sotsiaalsetele oskustele, tugi- ja abistavatele teenustele, majanduslikule toimetulekule, vanemluse ja hooldajate toetamisele, turvalisele keskkonnale, normidele ja väärtustele ning õigusaktidele (VEKO 2021 – 2025: 3).

Euroopa Liidu Põhiõiguste Ameti (FRA) 2019. aasta üle-euroopalises kuriteoohvrite uuringus oli Eestis rohkem kui mujal üle 16-aastaseid, kes on kogunud füüsilist vägivalda (VEKO 2021 -2025: 5). Riigikantselei 2020. aasta uuring näitas, et Eestis koges 1 % üle 15- aastastest lähedase füüsilist ja 4% vaimset vägivalda – kokku ligi 44 000 inimest (VEKO 2021 – 2025: 5). Justiitsministeeriumi tellitud ohvriuuritud näitavad, et vägivaldakuriteo ohvriks langenud inimeste osakaal on võrreldes eelmise kümnendi algusega vähenenud, kuid viimastel aastatel on see näitaja püsinud umbes samal tasemel, st 2020. aastal langes vägivaldse ründe ohvriks 2% ja vägivaldaga ähvardamise ohvriks 1% küsitletutest (VEKO 2021 – 2025: 5).

„Mehed puutuvad vägivaldaga kokku eeskätt avalikus ruumis, näiteks baaris, tänaval jms, naised enamasti kodus. Eesti naised (64%) on langenud kodus füüsilise vägivalda ohvriks

märksa sagedamini kui Euroopa naised keskmiselt (35%). Kui meeste puhul on vägivalda toimepanija sageli võõras või tuttav ja vägivaldlateol on enamasti tunnistajad, siis naistevastase vägivalda toimepanija on sageli lähedane ja juhtunud on harva pealtnägijaid. Eestis vägivaldlatsevad naiste kalla sagedamini pereliikmed, lausa 58% juhtudel. Euroopa keskmisest oli Eesti meeste puhul vägivalda toimepanijaks sagedamini tuttav, sõber või naaber (42%) (VEKO 2021 – 2025: 5)“. Vägivallaennetuse kokkuleppes on välja toodud, et 17% 17-74-aastastest täiskasvanutest on kuni 15.eluaastani kogunud täiskasvanu poolt toime pandud seksuaalvägivald. Vägistamiskatset oli lapsepõlves kogunud 6% ja vägistamist 3% inimestest (VEKO 2021 – 2025: 5).

Registreeritud vägivaldakuuritegude arv on väikeste eranditega aasta-aastalt tasapisi kasvanud ning see on seotud peamiselt perevägivallakuuritegude tõttu, mida on hakatud rohkem registreerima. 2010. aastal registreeriti 6979 kuritegu, 2015. aastal 7889 ning 2020. aastal 7975 kuritegu (VEKO 2021 – 2025: 5).

„2022. aastal registreeriti 3244 perevägivallakuuritegu, võrreldes 2021. aastaga 14% vähem. Tüüpiline perevägivalla toimepanija oli 40ndates aastates mees. Noorim perevägivalla toimepanija oli 13-aastane poiss ning vanim 84-aastane mees. Alaealistega seotud perevägivallajuhtumites oli ohvriteks 74% tüdrukud ja 26% poisid. Lapsevanemana toime pandud perevägivallakuuritegudes oli toimepanijaks 68% isad ja 32% emad ning ohvriteks 45% poisid ja 55% tüdrukud“ (Perevägivald, i.a).

Võrdluseks toon välja Justiitsministeeriumi poolt koostatud perevägivallakuuritegude statistika aastate lõikes (Perevägivald, i.a):

Aasta	Registreeritud perevägivallakuuritegu
2011	1939
2012	2231
2013	2752
2014	2721
2015	2997
2016	3017
2017	2632

2018	3607
2019	4119
2020	3987
2021	3760
2022	3244

2020. aasta lähisuhetes toime pandud kuritegudest moodustas 84% kehaline väärkohtlemine (KarS § 121 lg 2 p 2), 11 % ähvardamine (§ 120), 3% seksuaalkuriteod (§ 141 – 145¹) ning 1% elu- ja tervisevastased süüteod (§ 113 – 119) (Perevägivald..i.a). Jõudsalt on kasvanud ahistava jälitamise kuriteod, näiteks kui 2017. aastal registreeriti 87 ahistava jälitamise tegu, siis 2020. aastal oli neid 225 (Perevägivald, i.a).

2014. aastal on Justiitsministeeriumi ja Tartu Ülikooli poolt koostatud kokkuvõtte Eesti elanike, politseinike, prokuröride ja kohtunike karistushinnangutest, mille eesmärgiks oli välja selgitada avalikkuse, prokuröride ja politseinike suhtumine karistustesse ja karistuse eesmärkidesse (Sööt jt, 2014). Perevägivallatsejale eelistasid kõik grupid tingimisi vangistust, välja arvatud politseinikud, kes soovitsid perevägivallatsejale esimese valikuna ühiskondlikku kasulikku tööd (Sööt jt, 2014: 5).

Elanike karistushinnangute puhul mängivad enim rolli piirkond, rahvus, vanus ja haridus, näiteks Põhja-eestlased, mitte-eestlased, vanemad inimesed (üle 46-aastased) ja pensionärid eelistavad teistega üldjuhul pikemaid karistusi (Sööt jt, 2014: 9).

Professionaalide puhul on pilt elanikega võrreldes kirjum, kuid teatud mõõndustega võib öelda, et kohtunike, prokuröride ja politseinike puhul mängivad karistushinnangutes rolli eelkõige sugu, tööstaaž ning mõnel juhul ka piirkond (Sööt, jt, 2014: 9). Reeglina on lühema tööstaažiga politseinikud karmimate hinnangutega, prokuröride ja kohtunike puhul sellist eristust ei ilmnenud, lisaks eristus politseinike puhul Viru ringkond karmimate hinnangute poolest, prokuröride puhul aga Lõuna ringkond (Sööt jt, 2014: 9).

„Perevägivallatseja, kes alkoholijoobes oma naist lööb, peab arvestama sellega, et kui tema üle mõistaks kohut Eesti elanik, siis saaks ta 1 aasta ja kahe kuu pikkuse vangistuse. Kuigi umbes veenrand elanikest mõistaks talle tingimisi vangistuse (26%) ja peaaegu sama palju vangistuse (25%), siis vangistuse määraks talle pigem Virumaal elav vene keelt kõnelev mees. Pikema karistuse saaks ta aga siis, kui tema üle mõistaks kohut põhja-eestlane. Madalama haridusega inimene jätkaks formaalse karistuse määramata, ning kui määraks, siis lühema pikkusega. Kui aga perevägivallatseja sattuks õiguskaitsejate kätte, siis suure tõenäosusega saaks ta tingimisi

vangistuse, mida eelistab 36% kohtunikest ja 33% prokuröridest; politseinikud eelistaksid ühiskondlikku kasulikku tööd (30%). Kui määrata saaks vaid vangistuse, siis selle pikkus jääks 2,8 ja 5,2 kuu vahele. Kui politseinikest määraksid pikema karistuse lühema tööstaaziga politseinikud, siis prokuröride ja kohtunike puhul ükski sotsiaaldemograafiline näitaja karistuse määramisel rolli ei mängiks“ (Sööt jt, 2014: 10).

Kõige leebemad ollakse karistushinnangutes perevägivalda suhtes ning karmimad murdvarguste suhtes- selline järjestus on kõikidel uuritud sihtrühmadel sarnane (Sööt jt 2014: 14).

IV LÄHISUHTE MÄÄRATLEMINE NING LÄHISUHTEVÄGIVALLA MENETLUSÕIGUSLIK REGULATSIOON

4.1 Lähisuhtevägivalla määratlemine Eesti õigusaktides

Karistusseadustik ei määratle otseselt lähisuhte mõistet ning ka kohtupraktikas on antud lähisuhte definitsioonile erinevaid tõlgendusi. Karistuse määramisel tuleb kohtul lähisuhtevägivalla kuritegude puhul tõlgendada iga konkreetse kaasuse puhul, kas tegemist on lähisuhtes toime pandud kuriteoga või mitte, sest see on oluline karistuse määramisel. Karistusraam erineb oluliselt asjaolust, kas tegemist on lähisuhtega või mitte, näiteks karistusseadustiku § 121 lõike 1 kohaselt karistatakse süüdistavat rahalise karistusega või kuni üheaastase vangistusega kehalise väärkohtlemise või tervise kahjustamise eest valu tekitaval viisil. Sama kuriteo puhul, kui see on toime pandud lähi- või sõltuvussuhtes, karistatakse süüdistavat rahalise karistusega või kuni viieaastase vangistusega ehk siis vangistuses viibimise periood on lähisuhtes toime pandud kuriteo puhul oluliselt pikem.

Riigikohus on 2020. aastal avaldanud „Kohtupraktika ülevaade aastatel 2018 -2020“ analüüsima lähisuhet KarS § 121 lg 2 p 2 mõttes. Ülevaatest nähtub, et KarS § 121 kontekstis peetakse lähisuhte all silmas kahe või rohkema inimese vahelist pere-, sugulus-, põlvnevus-, hõimlus- või armastussuhet, sõltumata sellest, kas suhte osapooled jagavad elukohta (Sedman, 2020:3).

Riigikohtu kolleegium on oma lahendis nr 1-19-3377/32 punktis 9 kirjutanud, et: „lähisuhtele on iseloomulik hoolitsus, usaldus, turvalisus, emotsionaalne tugi ning omavaheline tundeseotus, sealhulgas pere-, sõprus-, paari- ja armastussuhted.“ Sama lahendi punktis 10 leidis kolleegium, et lähisuhte tuvastamisel ei saa piirduda pelgalt suhte vormiliste tunnuste sedastamisega, ehk siis lähisuhte jaatamiseks ei pruugi piisata üksnes pere-, sugulus-, põlvnevus- vms suhte kui fakti tuvastamisel. „Tähtsaim on sisuline ühiseluline side inimeste vahel, mis võib, kuid ei pruugi hõlmata ka laste kasvatamist, ühist majapidamist ja muid asjaolusid. Oluline on tegelik sotsiaalne ja enamasti emotsionaalne side isikute vahel, mis tugineb näiteks vastutuse jagamisele, üksteisele toetumisele ja usaldusele“ (RKKKo 1-19-3377/32, p 9,10). Kui on lõppenud kooselu või abielu, peaks olema lõppenud ka lähisuhe, kuid on ka olukordi, kus lähisuhe kestab ka pärast abielu või kooselu lõppemist ning sellele järeltulele on kohus jõudnud ka sama lahendi punktis 12: „Varasema abielu või kooselu fakt

ei võimalda iseenesest järeldada lähisuhte olemasolu. Pigem vastupidi – kui abielu või kooselu on tegelikkuses lõppenud, tuleks lähtuda eeldusest, et lõppenud on ka lähisuhe. Mõõndes, et mõningatel juhtudel võib lähisuhe jätkuda ka pärast lahkuminekut, tuleb see aga konkreetseid asjaolusid arvesse võtta igal üksikujuhtumil tuvastada“ (1-19-3377/32, p 12).

Väga oluline on defineerida lähisuhet konkreetselt igas kohtuasjas, kuna see mõjutab oluliselt karistuse määramist. Karistusseadustiku järgi määratakse teise inimese tervise kahjustamise eest, samuti valu tekitava kehalise väärkohtlemise eest lähi- või sõltuvussuhtes rahalise karistusega või kuni viieaastase vangistusega (KarS § 121 lg 2 p 2). Kui tervise kahjustamine ning kehaline väärkohtlemine ei ole aset leidnud lähi- või sõltuvussuhtes, määratakse karistuseks rahaline karistus või kuni üheaastane vangistus (KarS § 121 lg 1).

Ilmselt on kohus jaatanud lähisuhte olemasolu, kui partnerite vahel on kooselu, lapsed ning ühine elukoht ning seda on kinnitanud ka kohtulahend nr 1-19-4023/25, milles on kirjutatud, et:

„Elukaaslaste ja abikaasade vahel olevat pikaajalist faktilist kooselu ja laste olemasolu, tundeseotust ja ühist elukohta on kohus pidanud lähisuhte olemasolu kinnituseks“ (1-19-4023/25, 2019).

Olukorda, kus partnerid ei ela enam koos, kuid on intiimsuhtes, on kohus samuti pidanud lähisuhteks, näiteks Pärnu Maakohtu 20.09.2018. aasta otsuses nr 1-18-3717 leidis kohus, et kuigi süüdistatav ja kannatanud ei elanud enam ühisel aadressil, olid nad abielus kuni kriminaalasja raames arutatavate kuriteosündmuste toimumiseni ning käisid läbi muuhulgas ka intiimselt pärast lahku kolimist (Sedman, 2020:5).

Ka endisi abikaasasid ja elukaaslast, kes on olnud pikaajalises suhtes, on ilma igasuguste täiendavate kriteeriumiteta peetud kohtupraktikas lähisuhte subjektideks. Lähisuhte olemasolu on täiendavate kriteeriumitega põhistatud näiteks Harju Maakohtu 06.11.2018 otsuses asjas nr 1-18-8934, kus kohus leidis, et kuigi kannatanu ja süüdistatav olid lahutatud, siis nende abielu oli kestnud 27 aastat ning nad elasid süüteo toimepanemise ajal veel koos, mis viitab lähisuhte olemasolule (1-18-8934, 2018).

Nagu eelkirjutatust selgub, on lähisuhte defineerimisel jõutud üsna erinevate tõlgenduste ning arvamusteni, sealhulgas pole ka kohtud ning prokuratuur alati üksmeelel. Prokuratuur on

arvamusel, et juhtumid, kus endised partnerid ei ole käsitletavad lähisuhtes olevana, on pigem erandid ning üldreeglina tuleb ka endiste partnerite vaheline vägivald kohtueelses menetluses kvalifitseerida lähisuhtena.

4.2 Lähisuhtevägivalla menetluslik regulatsioon

Kuritegude menetlemist reguleerib Eesti kriminaalmenetluse seadustik (KrMS). Laps saab menetluses figureerida tunnistajana või kannatajana (ohvrina) ning viimast vaid juhtudel, kui laps on ise otseselt vägivallaohver, mitte vägivalla pealtnägija. Kannatanule või alaealise puhul tema seaduslikule esindajale selgitab õigusi ja kohustusi prokuratuur või uurimisasutus (KrMS § 38 lg 4). KrMS § 12 lg 1 p 2 alusel võib kohtuistungil kuulutada osaliselt või täielikult kinniseks kõlbluse, perekonna- või eraelu kaitseks ning see on ka ainuke säte, kus antud seaduses perekonda on mainitud. § 71 lõiked 1 ja 2 kaitsevad kannatajaid ja tunnistajaid ütluste andmisel, näiteks on ütluste andmisel õigus keelduda kahtlustatava või süüdistatava alanejal ja ülenejal sugulasel; õel, poolõel, vennal, poolvennal või isikul, kes on olnud abielus kahtlustatava või süüdistatava õe, poolõe, venna või poolvannaga; võõras- või kasuvanemal, võõras- või kasulapsel; lapsendajal ja lapsendatul; abikaasal, püsivas kooselus oleval isikul ja tema vanemal, sealhulgas pärast abielu või püsiva kooselu lõppu (Kriminaalmenetluse seadustik, 2023). KrMS §-s 38 on ära toodud kannatanu õigused ja kohustused, näiteks õigus esitada tõendeid, anda nõusolek ajutise lähenemiskeelu kohaldamiseks või kokkuleppemenetluseks, esitada taotlusi ja kaebusi, võtta osa kohtulikust arutamisest jne. Sama paragrahvi punkti 11 alusel on kannatanul õigus taotleda ka seda, et lähisuhte- ja sekusaalvägivalla puhul viiks ülekuulamist läbi samast soost isik. Väga oluline on ka välja tuua, et lähisuhtevägivalla alla kannatanutel on kriminaalmenetluse seadustiku alusel õigus saada informatsiooni kahtlustatava vahistamisest, vabastamisest, avaldada arvamust ennetähtaegse vabastamise osas (KrMS § 38 lg 5). Oluliseks pean ma seda seetõttu, et kannatanu omab sel juhul ülevaadet ja oskab end ette valmistada süüdistatavaga võimalikust kokkupuutest tema vabastamisel kinnipidamisasutusest.

Vägivallakuritegude puhul rakendatakse erinevaid sanktsioone, mis sõltuvad vägivalla raskusest ning toimepandud kuritegude iseloomust. KrMS § 38 lg 1 p 10 alusel on kannatanul õigus anda nõusolek ajutise lähenemiskeelu taotlemiseks ning § 310¹ alusel on õigus seda taotleda kuni kolmeks aastaks kui kohus mõistab isiku süüdi isikuvastases või alaealise vastu toime pandud kuriteos (Kriminaalmenetluse seadustik, 2023).

Justiitsministeeriumi kodulehel (Kuritegevus, i.a) on lähenemiskeeldu defineeritud keeluna, mis on isikule kohtu poolt seatud ajutise keeluna läheneda teisele isikule või kohale, kus teine isik sageli viibib ning mille eesmärk on ära hoida isiku õiguste rikkumine tulevikus. Koos füüsilise lähenemise keeluga võib kohus vajadusel seada ka muid piiranguid, näiteks otsustada, kas ja millistel tingimustel on õigusrikkujal lubatud kaitset vajava isikuga suhelda, kas siis telefoni, sotsiaalmeedia või muude suhtlusvahendite kaudu (Kuritegevus, i.a).

Iga väidetavalt kaitset vajavale isikule vastuvõetamatu käitumine ei anna veel kohtule põhjust seada lähenemiskeeld. Lähenemiskeeldu seadmine on võimalik kahel juhul: siis, kui kellegi õigus rikutakse ning on oht, et selline rikkumine jätkub või kordub ning siis, kui õiguste rikkumist pole veel küll toimunud, kuid selle toimumine tulevikus on tõenäoline (Kuritegevus, i.a).

Riigiprokuratuuri poolt 2018. aastal koostatud „Lähisuhtevägivallakuritegudes läbiviidud kriminaalmenetluste analüüs“ kus on välja toodud et, nimetatud meetme kohaldamises on arenguruumi, kuna seda rakendatakse vähe ning lähisuhtevägivalla juhtumite puhul, kui kannatanu õiguste kaitse seda eeldab, tuleks alati kaaluda lähenemiskeeldu kohaldamist (Ülviste, 2018: 4).

Lähisuhtevägivalla juhtumite menetlemisel rakendatakse ka viibimiskeeldu korrakaitseaduse (KorS) § 44 kohaselt. Eeltoodud sätte kohaselt võib korrakaitseorgan ajutiselt keelata isiku viibimise teatud isiku läheduses või teatud kohas, kohustada teda selle isiku lähedusest või sellest kohast lahkuma või isikule või kohale teatud kaugusele lähenemisest hoiduma. Sama sätte lõike 5 kohaselt võib politsei viibimiskeeldu kohaldada kuni 12 tunniks (Korrakaitseadus, 2023). Kui on põhjust eeldada, et isik jätkab kuritegude toimepanemist või hoidub kriminaalmenetlusest kõrvale, on võimalik isikud KrMS § 130 jj alustel vahistada kuni kuueks kuuks. Sealjuures peavad olema konkreetset faktid, et oht korduvateks kuritegudeks on reaalne.

Lähisuhtevägivalla juhtumite lahendamiseks rakendatakse ka lepitusmenetlust. Lepitusseaduse (LepS) § 1 lõike 2 kohaselt on lepitusmenetlus poolte vabatahtlikkusel põhinev tegevus, mille käigus erapooletu isik, st lepitaja toetab lepitusosaliste suhtlust eesmärgiga aidata neil leida vaidlusküsimustele lahendus (Lepitusseadus, 2022).

Linno jt (2011:35) on lepitusmenetlust kirjeldanud järgmiselt: “Lepitusmenetluse eesmärk on saavutada kokkulepe kahtlustatava või süüdistatava ja kannatanud leppimiseks ning kuriteoga tekitatud kahjude heastamiseks. Lepitusprotsess lõpeb osapoolte vahelise kirjaliku lepituskokkuleppe sõlmimisega. Lepituskokkulepe sisaldab kuriteoga tekitatud kahju heastamise korda ja tingimusi ning võib sisaldada ka reaaltoimingute tingimusi“. Samuti on Valma jt (2014: 96) leidnud, et „Kuigi lepitusmenetlusel kriminaalasjades on olemas formaalne eesmärk – suunata kriminaalasi alternatiivsele rajale – on lepitusel ka sotsiaalsed eesmärgid, sh rahu leidmine, kahju hüvitamine, hirmu ja viha vähendamine, suhete parandamine. Lepitaja peab protsessi juhtimise juures silmas pidama, et sageli on kannatanu ja süüdistatava kohtumine lepitaja juures nende esimene omavaheline kokkupuude pärast kuritegu, mis paratamatult võib tekitada ülevoolavaid emotsioone, raskendades vestlust ja kokkuleppetingimuste arutelu. Perevägivalla juhtumite puhul tuuakse sageli kriitiliselt välja, et lepituse pooled ei ole võrdsed, mistõttu võib ohvri nõusolek olla tingitud hirmust partneri ees – ta käsitab lepitust kui vägivaldse poole pealesurutud sundi“.

Lepitusmenetluses on peamine see, et lepituskokkulepe võib sisaldada kohustusi, mida süüdlase nõusolekul talle määratakse, näiteks mitte tarbida alkoholi kannatanuga ühises eluruumis, läbida pereteraapia, külastada igakuiselt psühholoogi, suhelda kannatanuga vaid ühiste laste teemadel, mitte tülitada kannatanut, mitte kasutada vägivalda ning teisi kohustusi (Ülviste, 2018: 18). Kohustuste täitmise tähtaeg ei või seaduse kohaselt ületada kuut kuud ning kui süüdlane, kelle suhtes on kriminaalmenetlus lõpetatud leppimise tõttu (KrMS § 203¹) ei täida talle pandud kohustusi või paneb kuue kuu jooksul toime uue tahtliku kuriteo, võidakse kriminaalmenetlus uuendada (Ülviste, 2018: 19).

Karistused isikuvastaste süütegude eest on sätestatud karistusseadustiku üheksandas peatükis, mille kohaselt karistatakse teise inimese tapmise eest kuue kuni viieteistaastase vangistusega (KarS § 113 lg 1), tapmise eest, mis on toime pandud eriti piinaval või julmal viisil või isiku poolt, keda on varem korduvalt karistatud tahtliku esimese astme kuriteo eest, mille süüteokoosseisu kuuluvaks tagajärjeks on raske tervisekahjustus, karistatakse kaheksa kuni kahekümeaastase või eluaegse vangistusega (KarS § 114), teise inimese surma põhjustaise eest ettevaatamatusest karistatakse kuni kolme aastase vangistusega (KarS § 117 lg 1), raske tervisekahjustamise tekitamise eest karistatakse nelja kuni kaheteistaastase vangistusega, raske tervisekahjustamise tekitamise eest ettevaatamatusest karistatakse rahalise karistuse või kuni üheaastase vangistusega (KarS § 119 lg 1). Ähvardamise eest, kui on alust karta ähvarduse

täideviimist karistatakse rahalise karistuse või kuni üheaastase vangistusega. Kehalise väärkohtlemise eest karistatakse samuti rahalise karistuse või kuni üheaastase vangistusega (KarS § 121 lg 1), kuid kui väärkohtlemine on toime pandud lähi või sõltuvussuhtes, karistatakse rahalise karistuse või kuni viieaastase vangistusega (KarS § 121 lg 2 p 2). Kuna lähi- või sõltuvussuhtes toimepandud kuriteo eest on võimalik määrata oluliselt rangem karistus, leian et on äärmiselt oluline kohtul tõendada ja defineerida, kas iga konkreetse kuriteo puhul, kas tegemist on lähi-või sõltuvussuhtega või mitte.

Kuna lähisuhtevägivalla kuritegudes leiab aset ka vägistamine, siis on oluline välja tuua ka, et KarS § 141 lg 1 kohaselt karistatakse selle teo eest ühe kuni kuueaastase vangistusega. Kui aga vägistamine on toime pandud näiteks noorema, kui kaheteistaastase isiku suhtes (lg 1 p1) karistatakse kuue kuni viieteistaastase vangistusega.

Vangistuse asemel võib kohus määrata KarS § 75 lg 1 alusel süüdistatavale ühiskondliku kasuliku töö (ÜKT), kus süüdistatav peab järgima kontrollnõuded ja täitma talle pandud lisakohustusi, mida peetakse efektiivseks mõjutusvahendiks (Ülviste, 2018: 15). Riigiprokuratuuri on arvamisel, et vangistuse asendamine üldkasuliku tööga on lähisuhtevägivalla kuritegude puhul efektiivsem, kuna võimaldab süüdlasele määrata asjakohaseid kohustusi eelkõige sotsiaalprogrammide osavõtu näol, seevastu vangistusest tingimisi vabastamine KarS § 73 alusel (s.o kontrolli ja kohustusteta) jätab süüdimõistetud olukorda, kus tema probleemse isiku ümberkujundamisega sisuliselt ei tegeleta, näiteks alkoholisõltuvusega (Ülviste, 2018: 5).

Mis puudutab rahalise karistuse määramist, siis on Riigiprokuratuur arvamisel, et rahalise karistuse kohaldamine lähisuhtevägivalla kuritegude puhul pole otstarbekas ega ka süüdlast distsiplineeriv, kuna makstav raha tuleb tõenäoliselt sama pere ehk vägivalla alla kannatava pere arvelt (Ülviste, 2018: 15). Sotsiaalprogrammi kohaldamine on süüaluse ümberkujundamise protsessis oluliselt tõhusam, kui raha tasumine rahalise karistuse määramisel (Ülviste, 2018: 17).

Lisaks juba eelnevalt mainitud kriminaalmenetluse seadustikule, karistusseadustikule, korrakaitse seadustikule, lepitusseadusele on lähisuhtevägivalla kuritegude menetlemisel oluline roll ka ohvriabi seadusel (OAS). Seaduse eesmärk on säilitada ja taastada kuriteo, vägivalla või kriisijuhtumi tõttu kahjustatud füüsiliste isikute toimetulekuvõime ja turvatunne

ning ennetada vägivalda kordumist ohvriabi korras pakutavate teenuste ja hüvitiste kaudu (OAS § 2). See seadus reguleerib ohvreid abistavaid teenuseid ja võimalusi, et taastada võimalik endine olukord.

Siseriiklikele õigusaktidele lisaks reguleerib lähisuhtevägivalda Istanbuli konventsioon ehk „Naistevastase vägivalda ja perevägivalda ennetamise ja tõkestamise Euroopa Nõukogu konventsioon (2018). Konventsioon keskendub ennekõike just naistevastase vägivalda ennetamisele ning tõkestamisele, kuid konventsiooni julgustatakse kohaldama perevägivalda kõigi ohvrite suhtes (art 2). Artikkel 5 sätestab, et konventsiooniga liitunud riikidel on kohustus kasutusele võtta kõikvõimalikud meetmed kaitsmaks konventsiooni kohaldamisalasse kuuluvaid vägivaldaakte.

V. PROBLEEMSEADE

Lähisuhtevägivald mõjutab last otseselt kui kaudselt, aga eriti olukordades, kus laps on lähisuhtevägivalla pealtnägija ning selle läbi kannataja ning tunnistaja rollis. Eesti kohtusüsteemis ei käsitleta vägivalla juures viibivat last kannatajana ning seeläbi puudub kohtumenetluses ka selles osas sanktsioneeriv pool. Lapsesõbraliku kohtumenetluse huvides käsitlevad kohtud lapsi tunnistajatena, kuid seda vaid väga põhjendatud olukordades, näiteks juhul, kui vägivallasituatsiooni tõendamiseks muud tõendusmaterjalid puuduvad.

Lähisuhte kui fakti kinnitamine sõltub kohtumenetlustes sageli varasemast kohtupraktikast ning kohtuniku siseveendumusest ning võib juhtuda, et süüalune, kes pani lähisuhtes toime vägivaldse teo, saab karistada sama paragrahvi alusel, mil kehaline väärkohtlemine leidis aset mitte lähisuhtes olles ehk siis saab kergema karistuse. Kuna karistuse määramine on oluline, eriti kannatanule, on ka äärmiselt oluline kohtu poolt õige tõlgendus lähisuhtest ning seeläbi karistuse rakendamine proportsionaalselt kuriteo raskusega.

Käesoleva magistritöö eesmärk on lähisuhtevägivalla kohtulahendite analüüsi alusel anda ülevaade vägivalda pealt näinud lapse rollist karistuse määramisel.

Analüüsitavateks on kohtulahendid KarS § 58 p 13 mõttes ehk laps, kui vägivalla pealtnägija ning kuidas kohtusüsteem käsitleb last, kas ohvri või tunnistajana. Samuti tuleb juttu kohtupraktikas rakendatud sanktsioonidest. Tulenevalt eesmärgist sõnastan järgmised uurimisküsimused:

1. Milline on olnud senine praktika lähisuhtevägivalda pealt näinud laste kaasamisel menetlusse kohtulahendite alusel?
2. Kuidas on lapsi kohtulahendites käsitletud ?
3. Millised on olnud süüdistatavate karistusõiguslikud sanktsioonid?

VI EMPIIRILINE UURIMUS

6.1 Uurimismetoodika

Antud magistritöö empiiriline uurimus on läbi viidud kvalitatiivse meetodi abil. Kvalitatiivse uurimisviisi on suunatud inimeste kogemuste, arusaamade ja tõlgenduste mõistmisele (Laherand, 2008).

Kvalitatiivne uurimistöö on mõeldud teadmiste hankimiseks ning tüüpilised meetodid on intervjuud ja vaatlused, end ka juhtumiuuringud, kaardistusuuringud, ajaloolised uuringud ja dokumentide analüüs (Laherand, 2008). Tekstilised andmed võivad pärineda kas individuaal-, paari-, fookusgrupi- vm intervjuudest, vaatlusprotokollidest/- päevikutest, erinevatest dokumentidest, uuritavate omaloomingust ja kõikvõimalikest meediaväljaannetest (Kalmus jt, 2015).

Minu uurimuse puhul on tegemist kohtudokumentide analüüsiga. Analüüsitavateks objektideks on kohtulahendid, milles on väljendatud kohtute seisukohti lapsest, kui vägivalla pealtnägijast, lapse menetluse kaasamisest, samuti kohtusüsteemi käsitlesest ohvrast/tunnistajast ning rakendatud sanktsioonidest. Lähtudes eesmärgist, on oluline mõista antud valdkonda kohtute tõlgenduste kaudu.

6.2 Valim

Analüüsitavateks objektideks olid kohtulahendid. Kohtulahendite andmebaasist Riigi Teataja otsisin täisealise isiku poolt alaealise isiku juures vägivallaepisoode käsitletavaid kohtulahendeid KarS § 58 p 13 mõttes.

Olen uurimuses kasutanud avalikke maakohtu ja ringkonnakohtu lahendeid. Kokku analüüsisin 20 lahendit. Otsingusõnadena kasutasin andmebaasist Riigi Teataja „KarS § 58 p 13“, mille tulemusena kuvas süsteem 41 lahendit. Analüüsisin välja kohtulahendid, mille puhul oli tegemist alaealise vastu suunatud vägivallaga, mitte vägivalla pealtnägemisega lähisuhte vägivalla menetlustes.

6.3 Uurimuse tulemused

Kohtulahenditest saab välja tuua tõsiasja, et alaealised tunnistatakse kannatanuks juhul, kui vägivald on otseselt nende vastu suunatud. Lähisuhtevägivalda pealt näinud alaealised pole analüüsitavates kohtulahendites kannatanuks tunnistatud, kuid karistuse määramisel arvestatakse raskendava asjaoluna alaealise viibimist vägivalla juures KarS § 58 p 13 tähenduses.

Kaitsemeetmeid kasutatakse kohtupraktikas juhul, kui laps on vägivallakuriteos kannatanu ning vähem on juhtumeid, kus selliste meetmetega on hõlmatud vägivalda pealt näinud alaealine laps.

Alljärgnevalt olen välja toonud avalike ringkonna- ning maakohtu 2021 – 2023. aasta otsustes tulenevate andmete analüüsi, mis sisaldab endast järgmist informatsiooni (lisad 1 ja 2):

- vägivallakuriteo toimepanija vanus ning sugu,
- ohvri ja vägivallatseja omavahelise suhte staatus (elukaaslased, endised elukaaslased),
- vägivalda pealt näinud laste vanus,
- millist vägivalda ohvri suhtes kasutati (löömine, kägistamine, pigistamine jm),
- kas tegemist oli korduvate vägivallaaktidega,
- kus vägivald aset leidis,
- millist karistust kohaldas kohus,
- kas kohus arvestas karistuse määramisel raskendava asjaoluna KarS § 58 punktis 13 sätestatut,
- kas kohus kinnitas otsustes lähisuhte olemasolu kui fakti.

Uuritavatest kohtulahenditest selgus, et lähisuhtevägivalla kuriteod pandi toime meesterahvaste poolt vanuses 25 kuni 57 eluaastat. Vägivalla pealt näinud laste vanus ja sugu oli välja toodud vaid mõnes lahendis, mainitud vanused olid vahemikus 2 kuud -17 eluaastat. Süüdistatav ning kannatanu olid kas endised elukaaslased (abikaasad) või praegused elukaaslased (abikaasad), seega oli tegemist lähisuhtes toimepandud vägivallategudega KarS § 121 lg 2 p 2 tähenduses. Lähisuhte kui fakti kinnitamise aluseks kohtuotsustes olid ühised lapsed ja seda olenemata

asjaolust, kas kannatanu ja süüdistatav elasid ühisel elamispiinal või mitte. Kui tegemist oli ühiste lastega, olid kohtud üksmeelel ning tõlgendasid olukorda lähisuhtena.

Näiteks kohtuotsuses nr 1-19-9270/33 on kohus käsitlenud kuritegu lähisuhtes toimepandud teona, kuna kohtu hinnangul ei ole oluline, kas osapooled jagava elukohta või mitte. Vaadeldaval juhul oli kannatanu ja süüdistatava näol tegemist endiste abikaasadega, kellel on kaks ühist alaealist last ja oodati kolmanda lapse sündi. Samuti on samas kohtuotsuses jõutud järeldusele, et vägivallategu pandi toime täiskasvanu poolt alaealiste juuresolekul KarS 58 p 13 mõttes ehk kohus arvestas seda karistuse määramisel raskendava asjaoluna:

„Analüüsitaval juhul viibisid vägivallateo toimepanemise ajal korteris kannatanu ja süüdistatava alaealised lapsed. Politseiametnike ütlustest ja vormikaamera salvestiselt nähtub, et M.S. (kannatanu ja süüdistatava laps) viibis oma toas ning ei kuulnud ega ei näinud midagi. J.S. (kannatanu ja süüdistatava laps) viibis küll oma toas, ent ta reageeris vanemate-vahelisest tülist tekkinud helidele. Nimelt nähtub asitõendi vaatlusprotokollist, kuidas J.S. avaldab politseiametnikele, et ta kuulis oma toast vanemate riidlemist ja tajus midagi sellist, mis viitas ema käe väänamisele. Peretulist tekkinud helid on sedastatavad ka asitõendi vaatlusprotokollist ja selle lisaks olevalt CD plaadilt. Nimelt on kuulda, kuidas häirekeskusesse tehtud kõnede ajal on taustaks kähmlemine ja helid, mis on iseloomulikult vägivallategudele. Märgitu tähendab, et süüdistatav pani vägivallateo toime alaealise juuresolekul KarS § 58 p 13 mõttes“ (1-19-9270/33, p 56, 2020).

Lähisuhte tuvastamise fakt on oluline karistuse määramisel. Nagu eelnevalt kirjutatud, siis lähisuhtes toimepandud vägivallateo eest saab kohus karistuseks määrata kuni 5 aastat vangistust, kuid sama teo eest mitte lähisuhtes olevana karistatakse maksimaalselt ühe aastase vangistusega. Seega on ülioluline, et kohus kaaluks igas konkreetsetes juhtumises, kas tegemist on lähisuhtega või mitte.

Vägivalla avaldumise põhjuseid oli lahendites välja toodud mitmeid ning kindlasti oli üheks vägivalla vallandumise põhjuseks ka alkohol. 13 kohtulahendi puhul 20-st oli süüdistatav vägivalla toimepanemise ajal tarvitanud alkoholi. Lisaks põhjustas vägivaldset käitumist lihtsalt viha endise abikaasa või elukaaslase ehk kannatanu vastu, ühisvara jagamine tekitas tuliseid vaidlusi, mis lõppes füüsilise vägivallaga. Lastega suhtlemis- ning kohtumisõigus tekitas probleeme, kuna kannatanu ei lubanud lastel isaga suhelda. Poolte juhtumite puhul esines ka vaimset vägivalda kannatanu hirmutamise näol, näiteks lubas süüdistatav maja

põlema panna või pooleks saagida, ähvardas ära tappa või peksma tulla. Antud juhul saab ka kohtulahendite analüüsist järeldada varem kirjutatud, ehk füüsiline vägivald käib samaaegselt käsikäes vaimse vägivallega.

Kohtupraktikas kasutatakse karistuse määramisel KarS § 58 p 13 raskendava asjaoluna ehk siis last ei käsitleta küll menetluses kannatanu või ohvrina ning teda ei kaasata aktiivselt kohtumenetlusse, kuid alaealise vägivalda juures viibimise fakt aitab mõista raskemat karistust.. Uuritavatest kohtulahenditest 17 puhul 20- st arvestas kohus alaealise viibimist vägivalda juures raskendava asjaoluna.

Raskendava asjaoluna arvestati ka juhtumeid, kus lapsed otseselt ei näinud vägivalda pealt aga kuulsid vägivallega kaasnevat karjeid ja helisid. Näiteks ühes analüüsitava kohtulahendis oli kohtumenetluse asjaoludes välja toodud, et: „Vägivallateo toimepanemise ajal viibisid kannatanu ja süüdistatava korteris ka nende alaealised lapsed ning KarS § 58 p 13 nimetatud raskendava asjaolu jaatamisel oli keskseks, kuidas sisustada sõna „juuresolekul“. Küsimus oli, kas kõnealune määratlus piirdub lapse vahetu kehalise väärkohtlemise pealt nägemisega või hõlmab see muul viisil tajutavaid olukordi, näiteks helide kuulmine. Tuginedes naistevastase vägivalda ja perevägivalda ennetamise ja tõkestamise Euroopa Nõukogu konventsiooni seletuskirjale, siis nähtub, et konventsiooni tähenduses ei hõlma sõna „juuresolekul“ mitte üksnes lapsi, kes vahetult vägivalda toimumist aktiivselt näevad, vaid sellega on hõlmatud ka olukorrad, kus lapsed kuulevad pealt vägivallega kaasnevat helisid“ (1-19-9270/33, p 56, 2020).

Ka kohtulahendis nr 1-20-4515/31 on välja toodud, et süüdistatava tegevuses on raskendavaks asjaoluks alaealiste viibimine vägivaldaakti juures kuna õuel, kus kannatanut peksti, olid lapsed, keda süüdistatav ise samal ajal eemale käsutas (1-20-4515/31, 2020).

Kohtuotsuses nr 1-16-1303/49 (2016) arvestab kohus, et raskendav asjaolu on eriliselt kaalukas põhjusel, et pealnägijaks oli kannatanud enda laps ning teo toimepanijaks lapse isa. Kohtu hinnangul kahjustab sellisena sellise sündmuse nägemine lapse psüühikat. Teistes lahendites polnud välja toodud eriliseks kaalukuse põhjuseks bioloogilist last, vaid arvesse võeti kõiki alaealisi lapsi.

Ühes otsuses, kus oli tegemist 2-kuuse väikelapsega, ei kohaldanud kohus eeltoodud sätet, sest kohus oli seisukohal, et nii noores eas väikelaps ei ole sellises arengufaasis, et mõista vägivalda

(1-21-3191/20, 2021). Eelmainitud lahendis, leidis prokurör, et: „*Karistust raskendava asjaoluna saab arvestada süüdistatava poolt isikuvastase kuriteo toimepanemist alaealise lapse juuresolekul (KarS § 58 p 13). Kohus oli siiski vastupidisel seisukohal ja seda põhjusel, et kannatanu süles olnud laps oli 2-kuune. KarS § 58 p 13 arvestamisel raskendava asjaoluna ei piisa kohtu arvates ükskõik millises vanuses alaealise lapse lihtsalt juuresolekust vägivalda toimepanemisel, vaid oluline on, et laps vägivalda ka tajub ja see häirib teda. 2-kuune laps võis küll ajal, mil ta oli kannatanu süles, näha süüdistatava poolt ema peksmist, kuid sellises vanuses laps ei ole võimeline aru saama toimunu tähendusest. Eeltoodu alusel ei arvestanud kohus KarS § 58 p 13 süüdistatavale karistuse mõistmisel raskendava asjaoluna*“ (1-21-3191/20, 2021).

Selle kohtuasja puhul jääb mõistmatuks, miks kohus ei rakendanud raskendava asjaoluna imiku vägivalda juures viibimist. Üks asi on vägivalda mõistmine selles vanuses, teine asjaolu seisneb selles, et arvestades vägivalda raskust ning korduvust, oleks võinud laps samuti viga saada, kuna viibis peksmise ajal kannatanu süles.

„*Süüialune lõi enda elukaaslast korduvalt jalaga vastu kannatanu vasakut reit. Seejärel lahkus korterist ning tultes tagasi kella 16.50 ajal lõi kannatanut korduvalt rusikaga pea piirkonda. Seejärel võttis ta kannatanu kaelast kahe käega kinni ning kägistas teda, mille tagajärjel tundis kannatanu õhupuudust ning tema silme eest läks mustaks. Kui kannatanul õnnestus süüaluse haardest vabaneda, haaras viimane kannatanu juustest kinni ja paiskas kannatanu külili vastu põrandat, tõmmates kannatanul peast juukseid välja. Mõne aja pärast lõi kannatanut, kes hoidis süles nende ühist 2-kuust beebit, uuesti rusikaga kaks korda pea piirkonda ning seejärel lükkas kannatanu diivanile. Seejärel lõi kannatanut ühe korra rusikaga vastu vasakut rinda ning koheselt peale seda lõi kannatanut ühe korra rusikaga vastu vasakut õla piirkonda. Oma tegevusega põhjustas ta kannatanule füüsilist valu ning kehavigastusi – vasaku jala reiel punetus, vasakul rinnal lillat värvi hematoom, vasaku käe õlavarrel lillakassinist värvi hematoom, vasakul pool kaelal kriimustused ja punetus, näol vasakul pool otsmikul muhk, otsaesise vasakul küljel paistetud ja kollast värvi hematoom, punetus ja kiilas koht peanahal*“ (1-21-3191/20, 2021).

Enamasti on kohtulahendites tegemist füüsilise vägivaldaga, mõnel juhul oli sealhulgas tegemist ka vaimse vägivaldaga näiteks ähvardamisega. Füüsilise vägivalda puhul kirjeldati enim labakäega või rusikaga näkku löömist ning kägistamist. Samuti juustest tirimist ning tõukamist, mille tagajärjel kannatanu kukkus ning sai füüsilisi vigastusi ning tundis valu.

Kohtulahendis nr 1-21-8206/26 (2022) lükkas süüdistatav kannatanu labakäe auto ukse vahele, mil kannatanu läks poegadele süüdistatava juurde järele. Süüdistatav tegi auto juures etteheiteid, segas tal autosse istuda ja tõukas eemale. Kannatanu on kindel, et süüdistatav nägi tema kätt ukse vahel, kuna vaatas otse tema poole, rääkis temaga ning sulges auto ukse.

Antud kohtuasjas on tunnistusi andnud ka kannatanu 14-aastane laps:

„Tunnistaja K S ülekuulamise protokollist nähtub, et ta nägi, kuidas isa jättis ema käe ukse vahele, emal oli valus ja tal oli käe peal sinikas. Samast ülekuulamise protokollist nähtub ka, et ema ja isa tülitsevad kogu aeg ning isa teeb emale liiga“ (1-21-8206, 26, 2022).

Vägivalla pealt nägemine ning kuulmine mõjutab otseselt last ning tema psüühikat. Leidus situatsioone, kus hädaabisse helistas nuttev laps, kes tundis suurt hirmu ning kartis vägivallatsejat. Näiteks kohtuasjas nr 1-18-7844/18 tegi väljakutse kannatanu tütar ja seda ajal, mil vägivallategu alles kestis. Kõnesalvestise kohaselt oli laps šokis, rääkis läbi nutu ja väljendas enda hirmu.

„Seletuse kohaselt tuli A. S. (süüdistatav) koju kella 16 paiku, oli joobes, heitis magama. Ta ärkas kella 18.30 paiku ja hakkas laamendama, lõhkus esikukapi ukse ja magamistoas sahtlitega kapi liistud. Liistud viskas aknast välja. Süüdistatav karjus kannatanu peale. V.K. (kannatanu tütar) kutsus politsei“.

Teine intsident samas kohtuasjas juhtus vaid tunde hiljem. *„Teate kohaselt lõhub mees ukse taga, ähvardab noaga ning lubab aknad ära lõhkuda. Juhtumi juures viibisid ka lapsed V.K. ja K.K. Seletuse kohaselt oli eelmisel päeval olnud peretüli, mil mees ähvardas noaga ning lõhkus korteris mööblit. Nüüd tuli mees tagasi ja ukse taga ähvardas jälle“.*

Samas kohtuasjas on koostatud ka kolmas vägivalla juhtum. *„Teate kohaselt loobib mees kive aknasse. Juhtumi juures viibisid ka lapsed V.K. ja K.K. . Seletuse kohaselt tuli süüdistatav jälle akna alla ja loopis kividega akent. Isik peeti kinni ja toimetati uuriija juurde.“*

Selles kohtumenetluses käsitleti alaealist ka tunnistajana. Alaealine K.K. andis ütlusi, et ta tundis süüdistatava tegevuse üle suurt hirmu. Muuhulgas kartis ta kõige enam seda kui süüdistatav paneb midagi põlema. *„Ma ainult uskusin seda, et ta paneb korteri põlema, kõige hirmsam“, süüdistatav karjus „Panen põlema vot...Valan sul korteri üle, et see kurat maha põleks ja veel seal lisaks...ai...kui ta kinni pannakse, siis ta tapab mu ema“.*

Samuti kirjeldas alaealine K.K. ülekuulamisel, kuidas süüdistatav *„tõukas mind üks kord ja ma lõin pea ära...“.*

Antud kohtuasja puhul on kohus karistuse määramisel arvestanud ka last, kui kannatanut. Kohtukolleegium asus seisukohale, et: „Suuremat kasvu füüsiliselt tugev süüdistatav pidi aru saama ja mõnna, et kui ta tõukab endast nõrgemat isikut, kelleks oli alaealine K.K. , siis tõukamine võib enesega kaasa tuua isiku kukkumise, mis põhjustab kukkujale füüsilist valu. Süüdistatava poolt 2018 kevadel toimunud tõukamine põhjustas K.K. valu ning kannatanu avaldas oma reaktsiooni valule häälekalt ehk hakkas nutma ning hoidis kinni peast“ (1-18-7844/18). Siinkohal väärib märkimist, et kohtud võivad olla sama situatsiooni lahendamisel väga erineval seisukohal. Maakohus tegi ühekülgse järelduse, et ainult ühest tõendist (kannatanu K.K. i ütlused) ei piisa süüdistatava süüdi tunnistamiseks KarS § 121 järgi. Ringkonnakohus sellega ei nõustunud ning oli seisukohal, et: „Kohtuistungil antud ütlusi, saab lugeda tõendikogumis oluliseks tõendiks. Uuritava kuriteofakti osas ei ole meditsiinilist dokumentatsiooni, kuid seda ei saagi ega peagi olemasoleva tõendusteabe puhul kindlasti olema. Arstitõend ei oma alati suuremat kaalu kui isikute ütlused ning arvestades kõiki olemasolevaid tõendeid nende kogumis, on tõendamist leidnud, et kannatanule tekitati valu“ (1-18-7844/18).

Lähisuhtevägivald, kus vägivalda käigus sai kannatada ka laps leidis aset kohtumenetluses nr 1-22-510/23:

„11. detsembril 2021 kella 22.20 paiku lõi J. H korteris tahtlikult oma elukaaslast E.K-d korduvalt (vähemalt 3–4 korda) käega, sh ka rusikas käega pähe ja näkku, tekitades E.K-le füüsilist valu ning marrastused parema silma all ja parema suunurga juures, samuti verevalumid parema silma all ja põse limaskestal. Peksmist kinnitavad E.K. ja mitme tunnistaja ütlused, politsei vormikaamera salvestised, E.K-l fikseeritud vigastused ning Häirekeskusele tehtud kõnede salvestised. Need tõendid lükkavad ümber J. H. ütlused, mille järgi ta E.K-d ei löönud, vaid toimus üksnes tõuklemine või nügimine. E.K. a erineval ajal erinevatele isikutele antud ütlustes on küll paar vastuolu, ent need on väheolulised ja on mõistetav, miks need vastuolud esinevad. J. H. oli juhtunu ajal tugevas joobes ega pruukinud seetõttu kõike mäletada. Ta on varemgi vägivallakuritegusid toime pannud“.

Kohus jõudis järeldusele, et „J. H. süüid suurendab vägivalda intensiivsus ja laad: tegemist ei olnud ühekordse löögiga, vaid peksemisega pea piirkonda ja näkku. Süüid suurendab ka mitme kvalifitseeriva tunnuse esinemine: korduvus ja lähisuhe ning süüid suurendab seegi, et E.K. hoidis peksemise ajal süles 1-aastast last, kes sai löömise käigus pihta“.

Kohus arvestas siin raskendava asjaoluna väikelapse viibimist vägivalda episoodi juures, kuid ei käsitlenud eraldi menetlusena sooritatud vägivalda lapse suhtes.

Kui tulla tagasi varasemalt kirjeldatud kohtulahendi juurde, kus peksmise ajal oli kannatanu süles kahe kuune laps, kes oleks võinud samuti füüsiliselt viga saada, ei võtnud kohus arvesse raskendava asjaoluna, kuid 1-aastase lapse viibimine vägivalla juures kohtunikus seda küsimust ei tekitanud ning rakendas karistuse määramisel ka raskendavat asjaolu. Küsimust tekitab, kas erinevad seisukohad tuginevad sellele, et üks lastest sai füüsiliselt viga ning teine oleks võinud saada viga või pigem laste vanusele ehk 2-kuune ei taju ja ei mõista vägivalda ja 1-aastane on seda võimeline tajuma ning sellest aru saama. Ilmselgelt peavad kohtunikud otsuste langetamisel lähtuma eelkõige seadusandlusest, kuid seaduste tõlgendamine võib kohati olla subjektiivne.

Enamasti toimusid vägivallaaktid kas kannatanu elukohas või ühises elukohas, paari juhtumi puhul leidis vägivald aset avalikus ruumis, näiteks rannas või jõusaalis. Poolte juhtumite puhul oli tegemist korduva vägivallaga, see tähendab, et episoodid ei leidnud aset vaid ühel korral, vaid sageli ning periooditi. Silma hakkas ka fakt, et kannatanud ei olnud alati esitama avaldusi kuritegude kohta, kuna kartsid süüdistatavat.

Korduva vägivalla või varasema kehtiva karistuse puhul määras kohus enamasti reaalse vanglakaristuse kahest kuust kuni kümne aastani. Esmakordse vägivalla või väiksema vägivalla puhul oli karistuseks enamasti rahaline karistus või tingimisi vangistus ehk siis määrati katseaeg ning kui vägivallatseja paneb katseaja jooksul toime uue kuriteo, pööratakse karistus reaalseks vanglakaristuseks. Ühes kohtumenetluses kohaldati ka tõkendit elukohast lahkumise keelu näol ning kahes menetluses tõkendit vahistamise näol ehk siis süüalune vahistati kuni kohtuotsuse jõustumiseni ning pärast seda suunati ta karistust kandma kinnipidamisasutusse. Neljas kohtuotsuses oli rakendatud ka kontrollnõudeid, milleks oli kohustus osaleda sotsiaalprogrammis, mitte tarvitada alkoholi, elukohast lahkumise keeld ning kriminaalhooldaja nõuetele allumine.

KarS § 121 lg 2 p 2 karistatakse teise inimese tervise kahjustamise eest, samuti valu tekitava väärkohtlemise eest, kui see on toime pandud lähi- või sõltuvussuhtes rahalise karistusega või kuni viieaastase vangistusega. Analüüsitavates lahendites on kohus süüalusele süüdistuse määranud lisaks muudele sätetele ka KarS § 121 lg 2 p 2 alusel ehk vägivald on toime pandud lähisuhtes.

Lähisuhte olemasolu oli kohus analüüsinud ja kinnitanud 17-s kohtumääruses. Üldine kohtute seisukoht on, et kui kannatanul ja/või süüdistataval on alaealised lapsed/laps, on tegemist lähisuhtega, samuti on kohtud samal seisukohal, kui tegemist on elukaaslastega.

KOKKUVÕTE

Käesoleva magistritöö eesmärk on lähisuhtevägivalda kohtulahendite analüüsi alusel anda ülevaade vägivalda pealt näinud lapse rollist karistuse määramisel.

Analüüsitavateks on kohtulahendid KarS § 58 p 13 mõttes ehk laps, kui vägivalda pealtnägija ning kuidas kohtusüsteem käsitleb last, kas ohvri või tunnistajana. Samuti on oluline peatuda kohtupraktikas rakendatud sanktsioonidel. Tulenevalt eesmärgist sõnastan järgmised uurimisküsimused:

1. Milline on olnud senine praktika lähisuhtevägivalda pealt näinud laste kaasamisel menetlusse kohtulahendite alusel?
2. Kuidas on lapsi kohtulahendites käsitletud?
3. Millised on olnud süüdistatavate karistusõiguslikud sanktsioonid?

Kõikides uuritud kohtulahendites oli läbivaks karistust raskendavad asjaolud KarS § 58 p 13 mõttes, seega kuigi alaealisi lapsi ei käsitletud neis lahendites kannatanutena menetluslikus mõttes, võeti karistuse määramisel 17. juhul 20-st arvesse asjaolu, et vägivallateod pandi toime alaealiste isikute juuresolekul.

Eesti õigussüsteemis ei käsitleta lähisuhtevägivalda pealt näinud last kannatanuna ning teda ei kaasata otseselt kohtumenetlusse. Kannatanuna käsitletakse last vaid juhtudel, kui laps on ise konkreetselt vägivalda ohver, mitte vägivalda pealtnägija. Kuna analüüsitavatest lahenditest vaid paaril juhtumil andsid alaealised lapsed ütlusi, saab järeldada, et võimalusel üritatakse lapsi säästa kurnavatest kohtuprotsessidest ja ülekuulamisest ning ei soovita tekitada lisaks olemasolevatele kannatustele juurde veelgi enam emotsionaalseid traumasid.

Eestis rakendatakse lapsesõbraliku kohtumenetluse põhimõtteid ja vaid äärmise vajaduse korral kasutatakse lapsi kohtus tunnistajatena. Seda tehakse vaid juhtudel, mil kuriteo täpsete asjaolude osas napib tõendeid ning lapse ütlused osutuvad kaalukaks. Lapsi, kes on viibinud vägivalda situatsioonis, kannatanutena kohtus ei käsitleta, see tähendab eraldi kohtuprotsessi lapse osas läbi ei viida. Küll aga rakendatakse enamustes kohtuotsustes sel juhul seda fakti

raskendava asjaoluna karistuse määramisel KarS § 58 p 13 tähenduses ning nagu eelnevalt kirjutatud, siis 20. analüüsitava kohtuotsuse puhul oli 17 otsust, mille puhul kohaldati karistuse määramisel raskendavat asjaolu KarS § 58 p 13 tähenduses.

Kohtulahendite analüüsist selgus, et enamus vägivallaakte toimub praeguste või endiste elukaaslaste vahel ning mis puudutab karistusõiguslikke sanktsioone, on väga oluline peatuda ka lähisuhte definitsioonil. Olulisust suurendab asjaolu, et lähisuhtes toime pandud vägivalla puhul on rakendatavad sanktsioonid karmimad. Nagu eelnevalt mainitud, on lähisuhtes toime pandud kehalise väärkohtlemise või tervise kahjustamise eest võimalik vangistus kuni viis aastat ning sama kuriteo eest mitte lähi- või sõltuvussuhtes on maksimaalne vangistus kuni üks aasta, seega on oluline, et kohus defineeriks ja mõtestaks lähisuhte iga konkreetse kaasuse puhul väga läbimõeldult lahti. Kohtud olid üksmeelel, et kui süüdistataval ja/või kannatanul on lapsed, on tegemist lähisuhtega, samuti ei tekitanud lähisuhte tõendamine erimeelsusi elukaaslaste puhul.

Enamasti määras kohus karistuseks rahalise karistuse või tingimis vangistuse teatud ajalise katseajaga ehk kui süüdistatav paneb toime katseajal uue kuriteo, muutub tingimisi vangistus reaalseks karistuseks. Kodruva vägivalla puhul või raskema kuriteo puhul määras kohus reaalse vangistuse kahest kuust kuni kümne aastani. Mitme juhtumi puhul oli tegemist liitkaristuse määramisega, mis tähendab, et süüdistataval oli juba kehtiv karistus kas isikuvastase või varavastase süüteo eest ning uus kuritegu oli toime pandud katseajal, sai seega kohus määrata ka keskmisest rangema karistuse. Karistuse määramisel kohaldati ka tõkendit näiteks elukohast lahkumise keelu näol või vahistamise näol, samuti määras kohus nelja juhtumi puhul KarS §-s 75 sätestatud kontrollnõuded. Analüüsitavates lahendites kohaldati näiteks alkoholi tarvitamise keeldu, kriminaalhooldaja nõuete täitmist ja sotsiaalprogrammis osalemist.

Minu arvates on Eestis lähisuhtevägivallaga seonduv, nii ennetus, kui ka sanktsioneeriv pool üsna hästi reguleeritud, kuid alati leidub puudujääke. Täiendamist vajab seadusloome osas, mis defineeriks vägivalla pealtnägemist kui eraldiseisvat kuritegu. Lapse panemine või jätmine olukorda, kus ta on vägivalla pealtnägija, pole Eestis eraldiseisev kuritegu ning kui see nii oleks, tooks kaasa kannatanu staatuse, direktiivi jagu erilisi õigusi, sealhulgas õiguse ohvriabiteenustele.

Lähisuhtevägivald on valdkond, mis kõnetab kõiki inimesi lähemalt või kaugemalt ning see vajaks järjepidevat kontrollimehhanismi ning arendamist, et vägivald ise väheneks ning abi kannatanutele

suureneks nii tugivõrgustiku, spetsialistide, seaduste kui muude regulatsioonide näol. Selleks, et olukord paraneks, tuleb hoida teema aktuaalsena nii rääkivas kui kirjutavas meedias ning teha vajalikke ettepanekuid regulatsioonide muutmiseks.

KASUTATUD ALLIKAD

Bancroft, L. ja Silverman J.G. (2007). Vägivallatseja lapsevanemana. Millist mõju avaldab lähisuhtevägivald perekonna toimimisele. MTÜ Naiste Varjupaik, 2007.

Espenberg, K., Luhamaa, K., Markina, A. ja Vain, K. (2022). Laps perevägivalla pealtnägijana. Tartu Ülikool. Justiitsministeerium.

Karistusseadustik (06.01.2023). *Riigi Teataja I*. Kasutatud 22.04.2023
<https://www.riigiteataja.ee/akt/106012023004>

Kriminaalmenetluse seadustik (11.03.2023). *Riigi Teataja I*. Kasutatud: 22.04.2023,
<https://www.riigiteataja.ee/akt/111032023024>

Kurg, EG, Dahlberg, LL., Mercy, JA., Zwi, AB., ja Lozano, R. (2002). World report on violence and health. World Health Organization. Kasutatud 06.05.2023,
https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/42495/9241545615_eng.pdf

Kuritegevus (i.a). Lähenemiskeeld. Justiitsministeeriumi kodulehekül. Kasutatud 17.08.2023,
<https://www.just.ee/kuritegevus-ja-selle-ennetus/ohvrite-toetamine/lahenemiskeeld>

Kalmus, V., Masso, A. ja Linno, M. (2015). Kvalitatiivne sisuanalüüs. Tartu Ülikool. Kasutatud 06.05.2023, <https://samm.ut.ee/kvalitatiivne-sisuanalyys>

Laherand, M-L. (2008). Kvalitatiivne uurimisviis.

Lastekaitseadus (06.01.2023). *Riigi Teataja I*. Kasutatud 22.07.2023,
<https://www.riigiteataja.ee/akt/106012023015>

Linno, M., Soo, K. ja Strömpl, J. (2011). Juhendmaterjal perevägivalla vähendamiseks ja ennetamiseks. Justiitsministeerium.

Lähenemiskeeld. Praktilisi nõuandeid. Justiitsministeeriumi kodulehekülj. Kasutatud 22.04.2023,

<https://www.just.ee/kuritegevus-ja-selle-ennetus/ohvrite-toetamine/lahenemiskeeld>

Naistevastase vägivalda ja perevägivalda ennetamise ja tõkestamise Euroopa Nõukogu konventsioon (01.02.2018). *Riigi Teataja II*. Kasutatud 22.04.2023.

<https://www.riigiteataja.ee/akt/226092017002>

Ohvriabi seadus (06.01.2023). *Riigi teataja I*. Kasutatud: 22.07.2023,

<https://www.riigiteataja.ee/akt/106012023001>

Pettai, I. ja Proos, I. (2015). Lähisuhtevägivald Eestis politsei pilgu läbi. Üle-eestilise ekspertküsitlemise tulemused. Tallinn: Eesti Avatud Ühiskonna Instituut.

Perevägivald (i.a). Kuritegevus Eestis 2022. Kriminaalpoliitika kodulehekülj.

Justiitsministeerium. Kasutatud 18.07.2023,

<https://www.kriminaalpoliitika.ee/kuritegevus2022/perevagivald-ja-ahistamine/>

Saat, H. (2005). Sotsiaalsed oskused kontseptsioon ning arendamise ja hindamise võimalused koolis. Tartu ülikooli õppekava arenduskesksus.

Sedman, M. (2020). Kohtupraktika ülevaade aastatel 2018-2020. Lähisuhe KarS § 121 lg 2 p 2 mõttes. Riigikohus. Kasutatud 07.08.2023;

<https://www.riigikohus.ee/sites/default/files/kohtupraktika%20anal%C3%BC%C3%BCs/L%C3%A4hisuhe%20KarS%20%C2%A7%20121%20lg%20p%20m%C3%B5ttes.pdf>

Soo, K., Reitelmann, E. ja Laan, T. (2012, a). Sooline vägivald ja perevägivald. Käsiraamat põhikooli õpetajale. Kasutatud 15.08.2023,

https://www.enu.ee/lisa/501_Kasiraamat_.pdf

Soo, K., Laanepere, M., Lippus, H. ja Part, K. (2015). Seksuaalvägivalda levimus ja hoiakud Eestis: uuringute ülevaade. Eesti Seksuaaltervise Liit. Kasutatud 05.08.2023,

https://www.sm.ee/sites/default/files/content-editors/eesmargid_ja_tegevused/Norra_toetused/Koduse_ja_soopohise_vagivalla_vahendamise_programm/sv_levimus_ja_hoiakud_eestis.pdf

Sööt, M.-L., Salla, J. ja Ginter, J. (2014). Karistushinnangud. Kokkuvõte Eesti elanike, politseinike, prokuröride ja kohtunike karistushinnangutest. Justiitsministeerium, Tartu Ülikool. Kasutatud 02.08.2023,

<https://www.kriminaalpoliitika.ee/et/karistushinnangud-kokkuvote-eesti-elanike-politseinike-prokuroride-ja-kohtunike-karistushinnangutest>

Valma, K., Surva, L., Hääl, H. Lepitusmenetlus perevaidlustes. Juridica I/2014.

Võlaõigusseadus (17.03.2023). *Riigi Teataja I*. Kasutatud 02.05.2023,

<https://www.riigiteataja.ee/akt/117032023080>

Vägivald ja lapsed (i.a). Naiste tugi- ja teabekeskuse veebileht. Kasutatud 20.07.2023,

<https://naistetugi.ee/vagivallast/vagivald-ja-lapsed/>

Vägivalla ennetuse kokkulepe 2021-2025 (i.a). Justiitsministeeriumi kodulehekülg. Kasutatud 06.05.2023, https://www.just.ee/sites/www.just.ee/files/vagivallaennetuse_kokkulepe_2021-2025_0.pdf

Ülviste, A. (2020). Lähisuhtevägivaldakuritegudes läbiviidud kriminaalmenetluste analüüs.

Tallinn: Riigiprokuratuur. Kasutatud: 22.04.2023,

<https://aastaraamat.prokuratuur.ee/sites/default/files/inline-files/LSV%20anal%C3%BC%C3%BCs%202018.pdf>

Kasutatud kohtupraktika:

Harju Maakohus:

1-18-8934 (06.11.2018)

1-21-3191/20 (10.06.2021)

1-17-1109/17 (08.06.2017)

1-16-7370/4 (30.08.2016)

1-20-6745/62 (27.08.2021)

Pärnu Maakohus:

1-18-3717 (10.09.2018)

1-19-6576/9 (16-09.2019)

1-21-8813/6 (21.12.2021)

Riigikohus:

3-1-1-50-13 (24.03.2013)

3-1-1-28-07 (22.06.2007)

3-1-1-48-11 (22.06.2011)

1-19-3377/32 (09.03.2020)

Tartu Ringkonnakohus:

1-16-1303/49 (21.09.2016)

Tallinna Ringkonnakohus:

1-19-4023/25 (04.12.2019)

1-15-9830/41 (27.04.2016)

Tartu Maakohus:

1-20-4515/31 (18.11.2020)

1-22-510/23 (15.03.2022)

1-22-554/28 (28.03.2023)

1-22-297/ 24 (21.04.2022)

1-22-5540/28 (28.03.2023)

1-21-5838/32 (29.10.2021)

Viru Maakohus:

1-19-9457/39 (17.06.2020)

1-16-8052/12 (03.11.2016)

1-21-8206/26 (16.10.2022)

1-19-2349/23 (10.05.2019)

1-18-7844/18 (24.04.2019)

1-19-9270/33 (14.02.2020)

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Tuuliki Lorvi,

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose „Lähisuhtevägivalla olemus ja mõju lapsele“, mille juhendaja on Merle Linno (MSW), reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
2. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 3.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
3. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
4. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Tuuliki Lorvi
21.08.2023

Lisa 1

Toimepanija sugu	Toimepanija vanus	Ohvri vanus	Ohvri sugu	Ohvri ja vägivaldseja omavaheline suhe	Vägivalda pealt näinud laste vanus ning KarS § 58 p 13 kohaldamine
Mees	-	-	Naine	Endised elukaaslased	4 a poiss, noorem tüdruk/jah
Mees	-	-	Naine	Endised elukaaslased	Alaealised lapsed/jah
Mees	27 .a .	-	Naine	Elukaaslased	-
Mees	-	-	Naine	Endised elukaaslased	Alaealine tütar/jah
Mees	36.a.	-	Naine	Elukaaslased	Alaealine laps/jah
Mees	-	-	Naine	Abikaasad	Alaealised lapsed/ei
Mees	41. a.	-	Naine	Endised abikaasad	Alaealised lapsed/jah
Mees	31. a.	-	Naine	Elukaaslased	Alaealised lapsed/jah
Mees	-	-	Naine	Elukaaskased	Alaealised lapsed/jah
Mees	25.a.	-	Naine	Elukaaslased	2 kuune laps/ei
Mees	46.a.	-	Naine	Abikaasad	Ühised alaealised lapsed/jah
Mees	40	-	Naine	Elukaaslased	Alaealine laps/jah
Mees	34	-	Naine	Elukaaslased	Alaealine laps/jah
Mees	51	-	Naine	Endised elukaaslased	Ühine alaealine laps/JJah
Mees	42	-	Naine	Endised abikaasad	Üks kannatanud alaealine laps

					ning kaks ühist alaealist last/jah
Mees	38	-	Naine	Endised elukaaslased	Ühine alaealine laps/jah
Mees	-	-	Naine	Endised elukaaslased	Alaealine laps/jah
Mees	57	-	Naine	Elukaaslased	Alaealine laps/jah
Mees	37	-	Naine	Elukaaslased	Alaealine laps/jah
Mees	36	-	Naine	Elukaaslased	Alaealine laps/jah

Lisa 2

Kohtuotsuse nr ning too sisu	Kus tegu aset leidis?	Kohaldatud karistus	Katseaeg	Lähisuhte jaatus kohtu poolt KarS § 121 lg 2 p-de 2 ja 3 alusel
1-15-9830/41 - Ohvri tahtevastane korterisse sissetungimine. - Füüsilise valu tekitamine: sülitas näkku, pigistas lõuast.	Ohvri elukohas	Rahaline karistus	Jah, 1 a 6 k	-
1-16-1303/49 -Lõi lahtise käega näo piirkonda, tekitades valu ning verejooksu.	Ohvri elukohas	Rahaline karistus	Ei	Jah (ühised lapsed)
1-16-7370/4 -Istus kannatanule peale, hoidis vasaku käega kõrist kinni ning kriimustas noaga kaela. -Tõukas kannatanut, mille tagajärjel sai vigastada kannatanu käsi.	Ühises korteris	Kohene vangistus 2 kuud, tingimisi vangistus 2 a 8 k	2 a 6 k	Jah, elukaaslane
1-17-1109/17 -Väänas kannatanu käelaba. -Tõukas vastu trepi käsipuud, tekitades turseid ning marrastusi.	Kannatanu eluruumis	Rahaline karistus	Ei	Ei, 16. ja 17. aastased lapsed
1-19-2349/23 -Haaras kannatanut juustest. -Tekitas marrastusi kätele ning		Vangistus 2 a, 7 k ja 20 p	Ei	Jah

vasakule kõrvale.				
1-18-7844/18 -Ähvardas noaga. -Lõhkus mööblit. - Lükkas alaealist last, mille tagajärjel laps kukkus ja lõi pea ära.	Ühises elukohas	Vangistus 4 a ja 4 k		Jah, kannatanu alaealised lapsed.
1-19-9270/33 - Lõi rasedat elukaaslast lahtise käega vastu kaela, põhjustades turse ja punetuse.	Kannatanu elukohas	Vangistus 4 a ja 5 k		Jah, ühised 12. ja 16. aastased lapsed ning ühine kolmas laps sündimas
1-19-9457/39 -Lõi lahtise käega kannatanule vastu nägu. -Sülitas näkku.	Avalikus kohas	Rahaline karistus		Jah, alaealised lapsed.
1-20-4515/31 -Kägistas kannatanut kõrist. -Pigistas sõrmedega pead, mis tekitas kannatanule valu.	Ohvri elukohas	Vangistus 2 a 3 k ja 27p + tõkend elukohast lahkumise keelu näol		Alaealised lapsed
1-21-3191/20 -Lõi kannatanut, kes hoidis käes 2 kuust last korduvalt jalaga vastu reit ning rusikaga pea piirkonda. Kägistas kannatanut, haaras juustest kinni.	Ühises elukohas	Vangistus 2 aastat 7 kuud 28 päeva + tõkendina vahistamine	Ei	Jah, 2 kuune laps.
1-20-6745/62 -Väänas abikaasa käed ja jalad selja taha valuvõttesse.	Kannatanu elukohas	Vangistus 10 a + tõkendina vahistamine		Jah

-Haaras tugevalt õlast kinni ning näpistas kannatanut jäsemetest. -Valas kannatanu maja ümber benssiini ning süütas selle põlema.				
1-21-8813/6 -Süüdistatav pani toime kehalise väärkohtlemise, lükates kannatanu kapi vastu ning tirides juukseid.	Ühises elukohas	12 kuu pikkune vangistus, millest realselt tuleb ära kanda koheselt 1 kuu + kontrollnõuetena kriminaalhooldus ning alkoholi tarvitamise keeld	1 a 6 k	Jah
1-22-510/23 - Lõi kannatanut, kellel oli süles väikelaps rusikaga pähe, näkku ja kehasse. Löögid tabasid ka last, mille tagajärjel sai laps oimupiirkonna hematoomi ja marrastuse.	Ühises elukohas	Vangistus 3 a 11 k 27 p		Jah
1-22-297/24 -Lõi kannatanut rusikaga näkku. -Lõi kannatanud lahtise käega näkku. - Kägistas kannatanut		1 a 6 kuu pikkune tingimis vangistus + Kontrollnõue alluda kriminaalhooldaja nõuetele	1 a 6 k	Jah
1-21-8206/26 -Süüdistatav ähvardas maja põlema panna. -Ähvardas tappa. -Lõi kannatanut rusikaga näkku. -Lükkas kannatanut, mille tagajärjel	Erinevad sündmuskohad	Vangistus 3 a + kontrollnõue kriminaalhooldaja nõuete täitmine	3 a 2 k	Jah

ta kukkus ning sai füüsilisi vigastusi. -Lõi kannatanu käe auto ukse vahele.				
1-22-5540/28 -Kägistas kannatanud. -Lõi rusikaga oimukohta ning lisaks abaluude piirkonda.	Kannatanu elukoht	Vangistus 2 a 10 p		Jah
1-16-8052/12 -Tungis kannatanu elukohta -Lõi rusikatega	Kannatanud elukoht	Vangistus 6 k	1 a	-
1-21-5838/32 -Tiris juustest. -Lükkas kannatanut vastu aknalauda.	Ühine elukoht	Vangistus 2 a 4 k		Jah
1-19-6576/9 -Lõi rusikate ja jalgadega.	Avalik koht	Vangistus 2 a + Kontrollnõuded kriminaalhooldaja nõuete täitmine, osalemine sotsiaalprogrammis, mitte tarvitama alkoholi	2 a	Jah
1-19-2349/23 Tiris juustest. Tekitas kätele marrastused.	Ühine elukoht	Vangistus 2 a 8 k		Jah

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Tuuliki Lorvi,

(autori nimi)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose

"Lapse roll lähisuhtevägivalla kohtumenetluses: kohtulahendite analüüs“,

(lõputöö pealkiri)

mille juhendaja on Merle Linno,

(juhendaja nimi)

reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.

2. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 3.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
3. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
4. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Tuuliki Lorvi

23.08.2023